

Metodika nastave likovne kulture: Utjecaj stereotipa i predrasuda u društvu na osobni likovni izraz učenika osnovne škole

Mesić, Adela

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:786849>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
NASTAVNIČKI ODSJEK
Diplomski sveučilišni studij LIKOVNA KULTURA

DIPLOMSKI RAD

**UTJECAJ STEREOTIPA I PREDRASUDA U DRUŠTVU NA OSOBNI
LIKOVNI IZRAZ UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE**

Adela Mesić

Mentorica: izv. prof. mr. art. Sonja Vuk

Studijski program: Diplomski sveučilišni studij Likovna kultura

Matični broj: D – 492 / N

Zagreb, 2021.

Sadržaj

SAŽETAK	3
SUMMARY	4
1. UVOD	1
2. TEORIJSKI DIO	2
2.1 Predrasude	2
2.2 Stereotipi	3
2.3 Suzbijanje stereotipa i predrasuda među osnovnoškolcima	4
2.4 Suzbijanje stereotipa i predrasuda kroz nastavu likovne kulture	6
3. EMPIRIJSKI DIO	6
3.1 Ciljana skupina	7
3.2 Cilj istraživanja	7
3.3 Metoda i instrumenti istraživanja	7
3.4 Opis tijeka istraživanja	8
4. PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA	11
4.1 Statistička analiza anketnog upitnika prije i poslije istraživanja	11
4.2 Analiza likovnih radova učenika	19
5. RASPRAVA	39
6. ZAKLJUČAK	41
7. LITERATURA	42
8. PRILOZI	43
8.1 Anonimna anketa za učenike	43
8.2 Priče	44
8.3 Evaluacijski listić za vršnjačko vrednovanje	45
8.4 Priprema 1. korak	46
8.5 Priprema 2. korak	58
8.5 Priprema 3. korak	68

SAŽETAK

Svrha ovog diplomskog rada bila je dobiti uvid o predrasudama i stereotipima nametnutim učenicima te ih kroz nastavu likovne kulture potaknuti na toleranciju. Suzbijanjem predrasuda i stereotipa u dječjoj dobi može se spriječiti njihovo nastajanje kasnije, što je zaista važno jer su predrasude i stereotipi uvelike rašireni radi utjecaja starijih generacija i tradicije. Cilj je bio učenicima rekonstruirati stara uvjerenja te im stvoriti plodnu podlogu za nova i pravednija pomoću vizualnih uradaka. Kroz akcijsko istraživanje u tri koraka bila je provedena anketa kojom je ispitana količina i razina raširenosti stereotipa i predrasuda kod učenika u osnovnoj školi, a zatim su učenici kroz preoblikovani dio nastave likovne kulture prolazili proces usvajanja novih i promijenjenih stajališta.

Rezultatima ovog diplomskog istraživanja pokušalo se odgovoriti na iduća pitanja:

Koliko su stereotipi i predrasude rašireni kod djece u osnovnoj školi?

Kako se stereotipi i predrasude mogu promijeniti kroz likovno izražavanje učenika?

Jesu li se stajališta učenika promijenila nakon provedene nastave?

Rezultati ovog diplomskog rada prikazani su kao varijante kojima se kod učenika putem nastave likovne kulture mogu izmijeniti stereotipi i predrasude koje su do tada imali na štetu određenih skupina ljudi. Doprinos rada su primjeri kroz koje se može uočiti na koji način djeca mogu promijeniti svoja stajališta kroz likovno izražavanje.

Ključne riječi: fotostrip, nastava likovne kulture, predrasude, stereotipi, video

SUMMARY

This thesis aims to gain insight into the prejudices and stereotypes imposed on students and encourage them to tolerance through the teaching of art culture. Combating prejudices and stereotypes in childhood can prevent their emergence later, which is really important because prejudices and stereotypes are widely spread by the influence of older generations and traditions. The goal was to reconstruct students' old beliefs and create a fertile ground for the emergence of new and fairer beliefs while teaching of art culture. In order to examine the amount and level of prevalence of stereotypes and prejudices among primary school students, a three-step action survey was conducted. This was followed by a reshaped part of the teaching of art culture in which students went through the process of adopting new and changed points of view.

The results of this graduate research were used to answer the following questions:

How widespread are stereotypes and prejudices among children in primary school?

How can stereotypes and prejudices be changed through students' artistic expression?

Were the students' attitudes changed after the classes?

The results of this graduate thesis are presented as variants that through the teaching of art culture can change the stereotypes and prejudices that students had until then to the detriment of certain groups of people. The contribution of the thesis are examples through which it is evident how children can change their attitudes through artistic expression.

1. UVOD

Predrasude i stereotipi neizbježan su dio naše svakodnevnice. Iako se to nevoljko priznaje zbog svijesti o tome koliko su pogrešni, većina ljudi ih dalje ima – prikrivene ili manje prikrivene. S predrasudama i stereotipima susrećemo se od najranije dobi, počevši od ranog djetinjstva i nametanja ponašanja prikladnog za djevojčice i dječake do vjerske ili etničke netrpeljivosti, itekako prisutne tijekom ratnih i poslijeratnih godina u Hrvatskoj kada su se pripadnici milenijske i generacije Z formirali. Nerijetko posve nesvjesno, posebno pripadnici starijih generacija, nameću pojedine stavove mladima. Valja spomenuti i trenutnu situaciju u društvu u kojem mladi stasaju, iako se svi iz nekih moralnih načela povode težnjom ka egalitarizmu, društveno okruženje vrvi predrasudama i stereotipima koji su uklopljeni u svakom segmentu života, od medija koji subliminalno nameću stavove, do jezika i obrazovnih sadržaja.

Takvi se stavovi uče i imitiraju od ranog djetinjstva, a upravo je djetinjstvo najprimjerenije razdoblje za suzbijanje predrasuda.¹ Ovo se istraživanje bavi raširenošću stereotipa i predrasuda te razinom socijalne distance učenika osnovne škole prema različitim skupinama ljudi koji su nerijetko nositelji neke neutemeljene i pogrdne etikete. Na socijalnu distancu će se u ovom kontekstu osvrnuti kao na određivanje stupnja socijalnog razumijevanja, intimnosti i bliskosti među ljudima, a formirana je kao kontinuum koji polazi od bliskih, intimnih odnosa i završava s hladnim odnosima.² Također, bavit će se i varijantama kako bi se iskrivljena lista uvjerenja da članovi pojedine skupine automatski nose i sva stereotipna obilježja te skupine, potencijalno mogla promijeniti i preinačiti u otvoreniji i tolerantniji pristup. Za početak, objasnit će se što su to točno stereotipi i predrasude, kako nastaju te postoji li način kako ih iskorijeniti ili barem smanjiti, konkretno među učenicima osnovne škole.

¹ Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K. (2010.) Predrasude u dječjoj dobi: Provjera dviju skala socijalne distance (138 str.) Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 21 No. 1 (115), 2012.

² Boneta, Ž., Ivković, Ž., Lacmanović, T. (2013) Interkulturalne kompetencije odgojiteljica i socijalna distanca (485 str.) Učiteljski fakultet u Rijeci, Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu, Vol. 62 No. 4, 2013.

2. TEORIJSKI DIO

2.1 Predrasude

Postoji mnogo vrsti predrasuda (rodne, rasne, vjerske, etničke...), no one, iako se različito imenuju, vrlo su slične. Psiholog Brehm predrasude definira kao afektivna stanja koja kao sva druga afektivna stanja imaju svoju motivacijsku snagu te pridodaje kako ljudi, kada sretnu metu svoje predrasude ili razmišljaju o njoj, doživljavaju napetost i energiju, što je emocionalno stanje koje potiče akciju.³ Predrasude su sačinjene od tri komponente, afektivne to jest emocionalne komponente, kognitivne te bihevioralne – u koju se svrstava diskriminacija. Prema Hrvatskom jezičnom portalu,⁴ predrasuda ima dvije definicije, 1. proširen i ustaljen, unaprijed postavljen stereotipan sud zasnovan na nedokazivim tvrdnjama i lažnim autoritetima, zatim 2. zaziranje od čega utemeljeno na drugačijim običajima ili navikama. U ljudskoj je prirodi da zaziru od nečega što im je strano, da vole pripadnost nekoj skupini te ju stavljaju u superioran položaj spram drugih. Ako ljudi u djetetovoj okolini dijele i jasno izražavaju svoje predrasude, one postaju društvena norma, pa se očekuje da će ih i djeca prihvatiti.⁵ Upravo je djetinjstvo najplodnije tlo za stvaranje predrasuda, djeca preuzimaju takve stavove kao svoje zbog toga što vide sebe kao člana skupine koja ima određeni set uvjerenja.⁶ Također, društvo je koncipirano tako da, ako se dijete tijekom odrastanja i odmakne od roditelja podvrgnutih predrasudama koje su nametnute jer su članovi neke manjinske skupine i dijete će automatski biti etiketirano.⁷

Poznato je kako predrasude nerijetko prerastu u diskriminaciju, a činjenica da o nekoj osobi postoji posve neutemeljen sud od samog početka njezina života posve je nepravedna jer uvelike može utjecati na daljnji tijek razvoja te osobe te je uskratiti za njene mogućnosti i potencijale radi nametnutog uvjerenja kako nije dovoljno dobra za to.

Ljudi različito reagiraju na predrasude, ovisno o njihovoj životnoj dobi. Kod adolescenata i odraslih osoba karakteristično je da predrasude iskazuju pomoću ljutnje, neprijateljstva, zadirkivanja i ruganja, a kod djece se one najčešće manifestiraju kao: nepovjerenje, strah, negativne evaluacije, neodobravanje ili izbjegavanje članova druge grupe utemeljeno na negativnim očekivanjima

³ Brehm, S. S., Kassir, S. M., & Fein, S. (1999). *Social psychology* (4th ed.). New York: Houghton Mifflin Company.

⁴ <https://hjp.znanje.hr/>

⁵ Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K. (2010.) Predrasude u dječjoj dobi: Provjera dviju skala socijalne distance (139 str.) Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 21 No. 1 (115), 2012.

⁶ Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K. (2010.) Predrasude u dječjoj dobi: Provjera dviju skala socijalne distance (138 str.) Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 21 No. 1 (115), 2012.

⁷ Allport, G. W. (1956.) *The nature of prejudice: 25th Anniversary Edition* (29 str.) United States, Basic Books; Unabridged edition (January 22, 1979)

međugrupne interakcije. Nadalje, kod djece se predrasude, stereotipi i diskriminacija ne razvijaju istovremeno što je vidljivo iz istraživanja koja su pokazala kako prije srednjeg djetinjstva, dakle, prije sedme godine, npr. izbor prijatelja različitog etničkog podrijetla nije povezan sa stavovima prema etničkoj grupi kojoj prijatelj pripada⁸.

Uvelike je poznata teorija Pettigrewa i Meertensa o predrasudama raširenim među zapadnim Europljanima, a koja predrasude dijeli na otvorene i prikrivene.⁹ Naime, prikrivene predrasude su kombinacija izvornih predrasuda i socijalnih normi koje zabranjuju otvorenu diskriminaciju i druge oblike izražavanja predrasuda, što radi društvenih normi i egalitarizma, što radi tzv. glumljenja pred publikom ili glumljenja pred samim sobom. Upravo to potiskivanje može nanijeti još više štete jer potiskivanjem predrasuda, može ih se pojačati na društvenoj razini jer negiranje predrasuda može dovesti do nemogućnosti njihova percipiranja.¹⁰

2.2 Stereotipi

Definiranje stereotipa daleko je problematičnije od definiranja predrasuda – u literaturi postoje brojne definicije, koje se doduše uvijek temelje na općoj ideji stereotipa kao strukture znanja koja služi kao mentalne „slike“ određenih skupina¹¹ kako ih je prvi definirao američki književnik Lippmann. Korijen riječi seže iz grčkog – *stereos*, što u prijevodu znači tvrd, ukočen, čvrst.¹² U Hrvatskoj enciklopediji Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, stereotipi su definirani kao sklop pojednostavnjenih i pretjerano uopćenih osobina koje se pridaju svim pripadnicima neke društvene skupine (etničke, rasne...), zatim raširena i razmjerno trajna kognitivna shema o zajedničkim, češće negativnim nego pozitivnim značajkama društvene skupine te se navodi kako stereotipi pojednostavnjivanjem složene društvene sredine olakšavaju obradbu informacija i snalaženje u njoj. Tako se npr. nedostatne informacije o značajkama pojedinca nadoknađuju irelevantnim znanjem o osobinama skupine kojoj on pripada, a u širem značenju, često ponavljan, neizvoran postupak ili djelo, klišej.¹³

⁸ Tomašić, J. (2011.) Teorijska pitanja i metodološki izazovi u istraživanju dječjih etničkih predrasuda. (604 str.) Ljetopis socijalnog rada, 18 (3)

⁹ Meertens, R. W., Pettigrew, T. F. (1995.) Subtle and Blatant Prejudice in Western Europe (57 str.) European Journal of Social Psychology, Vol. 25,57-75 (1995)

¹⁰ Meertens, R. W., Pettigrew, T. F. (1995.) Subtle and Blatant Prejudice in Western Europe (57 str.) European Journal of Social Psychology, Vol. 25,57-75 (1995)

¹¹ Nelson, T. D., (1966.), Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination (362 str.) New York, Taylor & Francis Group

¹² Klaić, B. (1988.) Rječnik stranih riječi (1265.) Nakladni zavod Matice Hrvatske

¹³ <https://www.lzmk.hr/>

Definicije uglavnom nose negativnu konotaciju, tako i one koje se odnose na pozitivne stereotipe koji nastaju kad se na nedovoljno utemeljenim pretpostavkama koje su potaknute nekim ranijim iskustvom s određenom osobom ili skupinom, stvara stereotip kako je određena osoba ili skupina bolja od ostalih.¹⁴

U patrijarhalnom društvu u kakvom se nalazimo, rodni su stereotipi nešto sa čime se susrećemo od najranije dobi, prvi put kada se djecu odjene u ružičastu ili plavu boju te se automatski nametnu rodne uloge, do religije koju štuje većina stanovništva i jezika koji posve neutemeljeno diskriminiraju žene i degradiraju ih spram muškaraca. Svijest o ženskom i o muškom gradi se na temelju kulturnih stereotipa. Tako je, na primjer, jedan od stereotipa o ženama onaj koji kao najvažnije društvene uloge žene ističe rađanje, brigu o djeci i domaćinstvu. Zbog takvog poimanja dominantne ženske uloge, žene i u suvremenom društvu teže dolaze do pozicija raspodjele društvene moći.¹⁵ Nijedno istraživanje nikada nije potkrijepilo da je osoba, zato što je ženskog spola, ikako intelektualno zakinuta spram osobe muškog spola te je moguće zaključiti kako je jedan od ključnih razloga zašto muškarci predvode s brojem pozicija na bolje plaćenim radnim mjestima upravo to prevladavajuće uvjerenje kako žene nisu kompetentne, sposobne, dovoljno snažne, ili pak imaju različite prioritete u životu s naglaskom na majčinstvo. Trebat će još puno vremena da se takva stajališta iskorijene iz društva, a na putu do tog cilja zvanog ravnopravnost, potrebno je uvelike mijenjati uvjerenja i obrasce ponašanja bez čega nema napretka.¹⁶

2.3 Suzbijanje stereotipa i predrasuda među osnovnoškolcima

Na samom početku bavljenja temom suzbijanja stereotipa i predrasuda u školi treba još jednom istaknuti kako će oni zasigurno uvijek biti prisutni, no korak po korak, uvođenjem promjena i posvećivanjem pažnje tom problemu, jednako se sigurno daju i umanjiti. Škola je odgojno-obrazovna ustanova, učenici više vremena provode sa svojim učiteljima nego roditeljima te su oni jednako odgovorni za formiranje dječjih, odnosno učeničkih stavova.

Učitelji trebaju osvijestiti vlastite stavove, očekivanja i reakcije u vezi s emocijama i ponašanjem djece različitog spola odnosno roda. Konkretno, ne biti stroži prema učenicima i nježniji prema učenicama, ne im nametati rodne uloge tako što će se učenici zadati da obriše ploču, a učeniku da prenese stolice, ne učenicama nametati kako bi trebale biti empatične i pristajati na kompromise, a učenicima poticati želju za nadmetanjem i dokazivanjem. Školski sadržaji u udžbenicima prikazuju

¹⁴ <https://hrcak.srce.hr/52226>

¹⁵ Barada, V., Jelavić, Ž. (2004). Uostalom diskriminaciju treba dokinuti!. (34 str.) Zagreb: Centar za ženske studije

¹⁶ Barada, V., Jelavić, Ž. (2004). Uostalom diskriminaciju treba dokinuti!. (41 str.) Zagreb: Centar za ženske studije.

žene kao pasivne, neaktivne, podčinjene i prestrašene, a muškarci su dominantni, aktivni, ratnici,¹⁷ iako se društvo donekle mijenja, takve aluzije valja osuđivati, a kao primjere što češće navoditi osobe nestereotipnih zanimanja tako da se kod djece suzbiju oni stereotipi kako su neka zanimanja predviđena isključivo za muške ili ženske osobe¹⁸, pogotovo u društvu u kojem je moć imenovanja isključivo muška, jezik podržava i reproducira diskriminaciju¹⁹.

Za vrijeme nastave valja poticati rad u miješanim skupinama. Stereotipi i predrasude znatno su smanjeni kada su se članovi različitih skupina kadri percipirati kao članovi iste skupine, kako bi uvidjeli svoje sličnosti i sklopili prijateljstvo.²⁰ Primjerice, rezultati jednog istraživanja²¹ pokazali su da djeca koja pohađaju školu s, u ovom slučaju romskom djecom, imaju značajno nižu socijalnu distancu prema njima od djece koja nemaju nikakvih kontakata s Romima. Također, djeca koja izjavljuju da se druže s pripadnicima romske etničke manjine i ona djeca koja izjavljuju da imaju prijatelja romske etničke manjine imaju značajno pozitivnije stavove prema Romima od djece koja su u svakodnevnom kontaktu s Romima u školi, ali se ne druže s njima. Iz svega se zaključuje kako zbližavanjem s osobom koja pripada nekoj drugoj skupini smanjujemo socijalnu distancu prema svim ostalim članovima te skupine. Kada se s nekim družimo i razvijamo prisniji odnos, povećava nam se empatija prema toj osobi, a time i cijeloj skupini kojoj ta osoba pripada. Postajemo svjesni da su (u većini slučajeva), sva ta uvjerenja od prije bila neutemeljena.

Za stvaranje normalne, inspirativne i poticajne atmosfere u razredu u kojoj će se svaki sudionik nastave osjećati ugodno i prihvaćeno, učenike treba poticati na prihvaćanje tuđih različitosti jer je uveliko rašireno vršnjačko maltretiranje i ismijavanje zbog nečije različitosti: spola, boje kože, vjeroispovijesti, socijalnog statusa i sl., a to je najbolje učiniti poticanjem suosjećanja kod pojedinca koji vrši nasilje tako da mu se sugerira da se zamisli na mjestu te osobe nad kojom ga vrši te kako bi se on ili ona osjećali u obrnutoj situaciji. Učitelji također trebaju zadržati racionalnost i ne izdvajati pojedine učenike radi ranije stvorenih pozitivnih predrasuda.²²

¹⁷ Barada, V., Jelavić, Ž. (2004). Uostalom diskriminaciju treba dokinuti!. (10 str.) Zagreb: Centar za ženske studije

¹⁸ Belamarić, J. (2010). Ružičasto i plavo. Rodno osviješten odgoj u vrtiću. (17 str.) Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 15 (58)

¹⁹ Barada, V., Jelavić, Ž. (2004). Uostalom diskriminaciju treba dokinuti!. (10 str.) Zagreb: Centar za ženske studije

²⁰ Nelson, T. D., (1966.), Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination (36 str.) New York, Taylor & Francis Group

²¹ Horvat, M. (2016.) Stavovi prema Romima kod osnovnoškolske djece (5 str.) Filozofski fakultet u Rijeci, diplomski rad

²² Daić, S., Vršnjačko nasilje, kako ga spriječiti i razriješiti, preuzeto s: <https://www.profil-klett.hr/vrsnjacko-nasilje-kako-ga-sprijeciti-i-razrijesiti>

2.4 Suzbijanje stereotipa i predrasuda kroz nastavu likovne kulture

Predrasude, dakako, mogu biti u pozitivnoj korelaciji s neobrazovanošću, ali uspostavljanje identiteta neke predrasude s neinformiranošću u pogledu predmeta na koji se ona odnosi, u pravilu predstavlja nekritičko generaliziranje, kakvo ne može izdržati iole strožu provjeru. Predrasude jesu i kognitivna i praktička (netko bi rekao: moralna) ograničenja; one su, bez daljnjega, istovremeno i izraz i uzrok nemoći, ali ne treba ih izjednačavati s neznanjem.²³ U školskim udžbenicima, stereotipni prikaz rodni uloga učestala je praksa, no gotovo je nemoguće vidjeti ilustracije osoba s tjelesnim invaliditetom i mješovitih rasa,²⁴ dakle propust se dešava već u sadržaju koji se prenosi učenicima.

Kao jedan od najvažnijih zadataka obrazovanja ističe se upravo poučavanje i razvoj sposobnosti kritičkog mišljenja kod učenika.²⁵ Nastava Likovne kulture učenicima pruža priliku da osim što izražavaju svoju kreativnost, izraze i formiraju kritičko mišljenje. Najviše informacija prikuplja se vidom, to je ljudsko najistančanije čulo, a upravo se na nastavi Likovne kulture uči kako gledati te se radi na vizualnom opismenjivanju, a paralelno i vizualizaciji kritičkog mišljenja kroz likovni rad. Uzmimo u prilog tomu i spektar tema koje dolaze s Kurikulumom nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole, od kojih su samo neke: Zajedno smo različiti – učenik likovnim i vizualnim izražavanjem istražuje pripadnost skupini, vršnjacima, obitelji, zajednici i kulturnom okruženju te važnost prihvaćanja različitosti, međusobnog uvažavanja i tolerancije; Mijenjam se, mijenjam svijet - učenik istražuje ulogu stvaralačkog i inovativnog djelovanja u razvoju različitih aspekata društva (kulturnog, društvenog, ekonomskog) likovnim i vizualnim izražavanjem; Osobno i društveno - likovnim i vizualnim izražavanjem učenik istražuje različite kulture radi razumijevanja vlastitoga kulturnog identiteta i razvoja tolerancije prema drugome i drugačijem kulturni identitet, multikulturalnost; značenje boja, oblika, simbola i dr. u različitim kulturama, prihvaćanje različitosti itd.²⁶ Nastava Likovne kulture dakle, učenicima omogućuje da maksimalno prošire svoje horizonte. S različitim primjerima likovnih djela, učenici se susreću i s različitim pričama koje stoje iza njih, različitim kulturama kojima pripadaju, paralelno stvarajući jače ili slabije emocije prema doživljenom.

3. EMPIRIJSKI DIO

²³ Veljak, L. (2005). Obrazovanjem protiv predrasuda. *Filozofijska istraživanja*, 25 (2): 453-458

²⁴ Barada, V., Jelavić, Ž. (2004). *Uostalom diskriminaciju treba dokinuti!*. (40 str.) Zagreb: Centar za ženske studije.

²⁵ Ćurko B., Miliša Z.,(2010.): *Odgoj za kritičko mišljenje i medijska manipulacija*, Istraživanja

²⁶ MZOŠ (2019.) *Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije*

3.1 Ciljana skupina

Ciljana skupina istraživanja bili su učenici jednog 7. razreda osnovne škole u Jastrebarskom, većinom trinaestogodišnjaci. Istraživanje je provedeno u sklopu redovne nastave likovne kulture, prvi i treći dvosat uživo u školi, a drugi dvosat putem online nastave. U istraživanju je sudjelovalo šesnaest učenika.

3.2 Cilj istraživanja

Ovo je istraživanje poteklo iz problema raširenosti stereotipa i predrasuda među učenicima osnovne škole, što kasnije nerijetko preraste – prvo u etiketiranje, a zatim i u diskriminaciju. Cilj istraživanja bio je učenicima rekonstruirati stara uvjerenja te im stvoriti plodnu podlogu za nova i pravednija kroz nastavu likovne kulture.

Rezultatima ovog diplomskog istraživanja odgovorilo se na iduća pitanja:

Koliko su stereotipi i predrasude rašireni kod djece u osnovnoj školi?

Kako se stereotipi i predrasude mogu promijeniti kroz likovno izražavanje učenika?

Jesu li se stajališta učenika promijenila nakon provedene nastave?

3.3 Metoda i instrumenti istraživanja

Istraživanje je provedeno kroz akcijsku metodu u tri koraka, odnosno tri nastavna dvosata tijekom kojih smo se bavili temom predrasuda i stereotipa te raširenosti istih kroz obradu novog nastavnog sadržaja na nastavi Likovne kulture. Prvi je korišten mjerni instrument bila anonimna anketa na zaokruživanje koju su učenici ispunjavali na samom početku prvog dvosata, a kojom se prema Likertovoj ljestvici²⁷ ispitala količina i razina raširenosti stereotipa i predrasuda kod učenika u osnovnoj školi. Anketa je ispitivala koliko bi učenicima od 1 do 5, odnosno od *ne bi mi smetalo* do *smetalo bi mi*, smetala prisutnost osoba koje pripadaju nekoj drugoj vjerskoj ili etničkoj skupini ili individualaca drugačijeg životnog stila i osoba kojima je radi neke vrste invalidnosti otežan život u njihovoj više ili manje neposrednoj blizini. Instrumenti istraživanja bile su i kratke priče u kojima su učenici trebali prepričati kada su se u stvarnosti susreli s diskriminacijom, bilo oni osobno, bilo kao

²⁷ <https://www.enciklopedija.hr/>

Likertova ljestvica, vrsta najčešće primjenjivane ljestvice za mjerenje stavova. Razvoj i primjenu ljestvice razradio je 1932. Renis Likert. Likertova ljestvica sastoji se od tvrdnji, najčešće 15 do 20, koje izražavaju pozitivan ili negativan stav prema nekom objektu stava. Svaku tvrdnju prati najčešće pet mogućih odgovora. Njima se izražava stupanj slaganja, odn. neslaganja sa stavom izraženim u tvrdnji (potpuno slaganje, slaganje, neodlučnost/neutralnost, neslaganje, potpuno neslaganje). Pojedinih kategorijama odgovora pridruženi su brojevi (bodovi), stav ispitanika izražava se zbrojem bodova na temelju odgovora koje je ispitanik odabrao. Zbog toga se Likertova ljestvica naziva još i sumativna ljestvica. Što je taj zbroj veći, ispitanikov je stav prema objektu stava pozitivniji.

promatrači. Na idućem su nastavnom dvosatu, instrument također priče koje su učenici trebali dovršiti – dobili su početak napisan na temelju vrlo teških i potresnih, ali stvarnih životnih priča te su trebali napisati kako zamišljaju da je dalje tekao život tih osoba te kratkim filmom kroz nekoliko kadrova prikažu kako bi pomogli osobi. Na posljednjem su nastavnom dvosatu kao instrumenti poslužili formular za vršnjačko vrednovanje, na kojem su učenici trebali zaokružujući bodove od 1 do 5 bodovati radove ostalih te ponovljena anketa s početka istraživanja.

Rezultati istraživanja odraz su praćenja cijelog procesa, analiza ankete te učeničkih radova i njihovog reagiranja na ovakav oblik nastave i tema koje su pritom obrađene.

3.4 Opis tijeka istraživanja

Diplomsko istraživanje provedeno je kroz redovnu nastavu 7. razreda osnovne škole kao akcijsko istraživanje u tri koraka. Učenici su se kroz obradu novog nastavnog sadržaja, temu Prožimanje umjetnosti iz Kurikuluma nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole²⁸ te podteme za školsku godinu 2020./2021. Bilježimo slikom – fotografija, Pokrenuta slika – film i zadnji nastavni dvosat koji je bio osmišljen kao sat evaluacije, upoznali s velikim problemom raširenosti stereotipa i predrasuda u svojoj okolini.

Prvi je nastavni dvosat, odnosno korak, bila obrađivana podtema Bilježimo slikom – fotografija, a započeo je anonimnom anketom kojom se ispitala raširenost stereotipa i predrasuda među učenicima tog razreda. Nakon ankete uslijedila je igra nalik velikom „twisteru“. Na prezentaciji su se prikazivali pojmovi *ljubav, jednakost, ignoriranje, smijeh, podsmijeh, osuđivanje, odbojnost*, a učenici su trebati stati na boju na koju ih pojedina riječ asociira: crvenu, žutu, plavu, ljubičastu, zelenu ili narančastu. Zatim su se na prezentaciji prikazivali isječci filmova iz kojih je evidentno kako različite boje u filmu imaju različitu ulogu te utječu na atmosferu i raspoloženje, kako su likovi atribuirani određenim bojama koje određuju njihov karakter, a kroz koje su obrađeni ključni pojmovi: komplementarni kontrast boja te kontrast toplo – hladno. Likovnom zadatku prethodila je analiza ankete s početka kroz suptilna pitanja poput: „Jeste li ikada osjetili odbojnost prema nekome na temelju nekog fizičkog obilježja?“, „Jeste li prosudili kakav je netko na temelju nečega što ste prije čuli o toj osobi?“, a učenicima je zatim otkriveno kako se to naziva stereotipima, predrasudama, etiketiranjem i diskriminacijom. Učenici su potom pisali kratku priču kada su se u praksi osobno suočili s nekim od tih pojmova, bilo kao promatrači ili sudionici. Nakon pisanja priča, učenici su formirali grupe od četvero ili petero te na temelju pisanih priča napisali scenarij za fotostrip. Odabrali

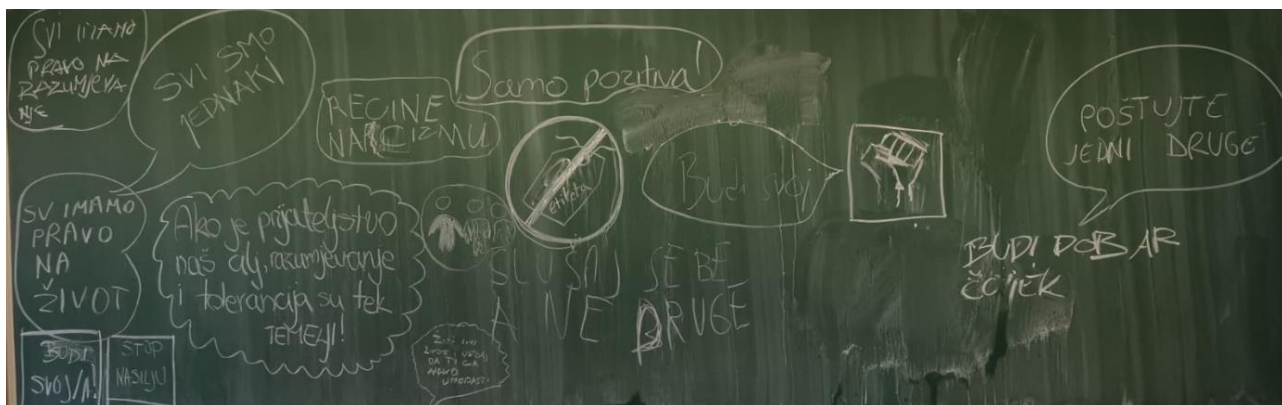
²⁸ MZOŠ (2019.) Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije

su jednu priču koju su pretvorili u fotostrip te prikazali stanja osobe koja je bila uvrijeđena i koja je vrijeđala za vrijeme prepričanog događaja kroz 3 do 5 kadrova praćeno tekstom. Kada su završili s izradom fotostripa, svaka je grupa predstavljala svoj rad drugim učenicima uz pitanja: što su prikazali, kako su se osjećali dok su to radili, što misle je li takvo ponašanje ispravno, koji su povodi takvog ponašanja? Poanta njihovih radova bila je poslati poruku drugima te ukazati koliko je važno biti tolerantan i ravnopravan.

Idući je nastavni dvosat, održan od kuće, započeo igrom pogađanja pojmova u PowerPointu u kojoj su se učenici pomoću asocijacija prisjetili kojim smo se temama bavili na prethodnom nastavnom satu. Rješenje igre bili su pojmovi *stereotipi*, *predrasude*, *diskriminacija* i *etiketiranje*. Slijedila je prezentacija u kojoj smo prolazili primjere filmova čija je radnja ukazivala na negativne posljedice stereotipa, predrasuda, diskriminacije i važnost borbe protiv njih. Pozabavili smo se tom problematikom na primjeru filma *Shrek* iz 2001. godine koji je većina učenika pogledala te filma *Zelena knjiga: Vodič za život* iz 2018. godine, a paralelno smo kroz isječke iz filmova prošli ključne pojmove – gornji i donji kut snimanja, ritam, pokret, svjetlo i vrijeme. Učenicima je zatim podijeljen dokument s četiri stvarne životne priče iz djetinjstva poznatih osoba koje su prošle težak put pun predrasuda i stereotipa radi svog podrijetla/izgleda te se na koncu svejedno uspjeli ostvariti – Slobodan Stanković, Oprah Winfrey, Albert Einstein te Winnie Harlow. Međutim, učenicima je bio otkriven tek dio priče te su oni, ponaosob, trebali u nekoliko rečenica sročiti kako misle da je dalje tekao život tih osoba te kako bi pomogli tim osobama. Nakon toga, slijedio je likovni zadatak u kojem su učenici trebali snimiti kratak film u kojem primjenjujući ključne pojmove koje su taj dan naučili, prikazuju kako bi pomogli osobi iz priče. Poanta je njihovih radova bila poslati ostalima poruku koja poziva na toleranciju te kako ne valja stvarati pretpostavke o osobi bez poznavanja njene pozadinske priče te kako treba živjeti bez predrasuda i stereotipa.

Zadnji je korak bio zamišljen kao nastavni sat evaluacije, odnosno analiza obrađenog nastavnog sadržaja. Nastavni dvosat je započeo igrom za ponavljanje *pogodi što sam* – pojedini, nasumično odabrani učenici, dobili su papiriće na kojima se nalazio po jedan pojam: ritam, svjetlo, vrijeme, pokret, fotostrip, predrasude, stereotipi, etiketiranje, diskriminacija, a ostali učenici trebali su objasniti o čemu se radi bez izgovaranja tih riječi i navesti učenika s pojmom da pogodi što je. Nakon što smo se kroz igru prisjetili što smo radili na prethodnim satima, učenicima su podijeljeni evaluacijski listići. Svatko je od učenika samostalno pred razredom trebao prikazati svoj rad od prošlog puta te ispričati što je prikazivao i reći ime svog rada te kroz razgovor s razredom ustanoviti kako su ukomponirani ključni pojmovi. Ostali su učenici na evaluacijskim listićima zaokruživali bodove od jedan do pet u idućim kategorijama: realizaciji i originalnosti ideje, poslanoj poruci te ukomponiranosti ključnih pojmova. Učenici su zamoljeni da ne stvaraju pozitivne predrasude, da ne

dijele veći broj bodova na temelju toga što im je netko drag. Nakon analize, učenici su redom dolazili do ploče (Slika 1) i svatko je trebao osmisliti poruku koju bi poslao drugima, a koja poziva na toleranciju i ravnopravnost. Poruku su mogli napisati riječima na ploču, mogli su nacrtati neki znak koji bi stajao kao podsjetnik da smo svi jednaki, znak koji zabranjuje diskriminaciju na bilo kakvoj osnovi, mogli nacrtati neki prizor koji bi voljeli češće viđati – bilo što čime bi drugima poručili koliko je važno uvažavati mišljenje svake osobe i ne osuđivati.

Slika 1.

Za kraj, kao zaokruživanje cijelog istraživanja, učenici su još jednom ispunili anketu s početka, a kada su bili gotovi s anketom, mogli su u grupama, tko je htio, snimati novi film pošto kod kuće nisu mogli jedni drugima asistirati, iz čega je proizišlo nekoliko dobrih radova.

4. PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA

4.1 Statistička analiza anketnog upitnika prije i poslije istraživanja

U ispunjavanju ove ankete, sudjelovalo je ukupno šesnaest učenika 7. razreda. Anketa je bila provedena posve anonimno na početku i na kraju istraživanja, a učenike se ispitivala njihova spremnost i na udaljenije i na bliskije oblike kontakta (od života u istom gradu do bliskoga prijateljstva) s djecom koja imaju neko specifično obilježje. Prvotna je ideja bila da učenici svih sedmih razreda te osnovne škole riješe anketu, međutim radi zaštite podataka te epidemioloških mjera za prevenciju širenja virusa COVID-19, to nije bilo izvedivo osim unutar nastavnih sati s jednim razredom.

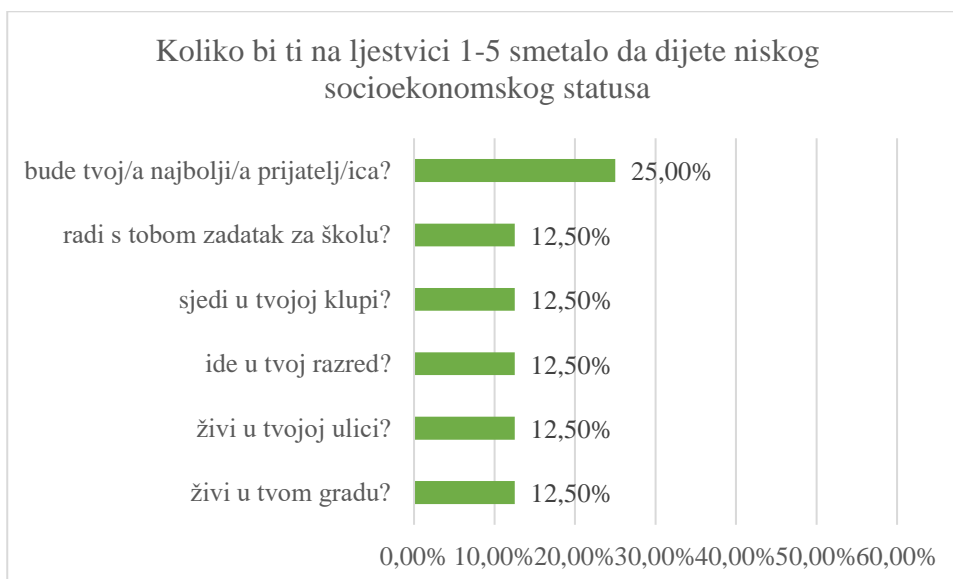
Vjerojatno bi rezultati bili relevantniji da je anketu ispunilo više učenika. Također, valja istaknuti i nepouzdanost rezultata ankete s obzirom na to da su učenici, većinom dječaci, anketu su doživjeli kao šalu i zaokružili sve negativne odgovore, što je evidentno promijenilo krajnju statistiku, a iz rada i razgovora s njima se vidjelo da su posve drugačijih stavova no što su zaokružili u anketi.

Rezultati ankete prezentirani su kroz grafove, a prikazan je postotak neprihvatanja pojedine skupine, na prvom grafu prije održanog istraživanja, a na drugom grafu istog naziva na samom kraju.

1.1

1.2

Rezultati pokazuju kako učenici nisu pretjerano osjetljivi na socijalni status osoba u svojoj okolini, osim dok se radi o bliskom prijateljstvu, gdje su rezultati pokazali kako i nakon provedenog istraživanja, dio učenika ipak u manjoj ili većoj mjeri zazire od takvih osoba.

2.1

2.2

Što se tiče emocionalnog aspekta predrasuda, prema osobama s invaliditetom česti su osjećaji sažaljenja i divljenja te nelagode u kontaktu koju navode već i djeca.²⁹ Iz razgovora s učenicima, dobila sam dojam da suradnju s takvim osobama više gledaju s tehničke strane, pa tako misle da bi im trebalo više vremena i da bi više odgovornosti palo na njih, što objašnjava vrlo visok postotak neprihvaćenosti u kategorijama koje se odnose na suradnju učenika i gluhe ili slijepe osobe.

²⁹ Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K. (2010.) Predrasude u dječjoj dobi: Provjera dviju skala socijalne distance (138 str.) Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 21 No. 1 (115), 2012.

3.1

3.2

Prema istraživanjima, stereotipi o pretilima glase da su lijeni, nedisciplinirani i skloni prejedanju³⁰ i predrasude prema pretilima najčešće se izražavaju posve otvoreno.³¹ Nerijetko su učenici za primjer diskriminacije navodili izrugivanje pretilim osobama, a vjerojatno se ovakva razlika u rezultatima prije i poslije dogodila upravo zato što su učenici osvijestili što ustvari čine i kako pristupaju takvim osobama.

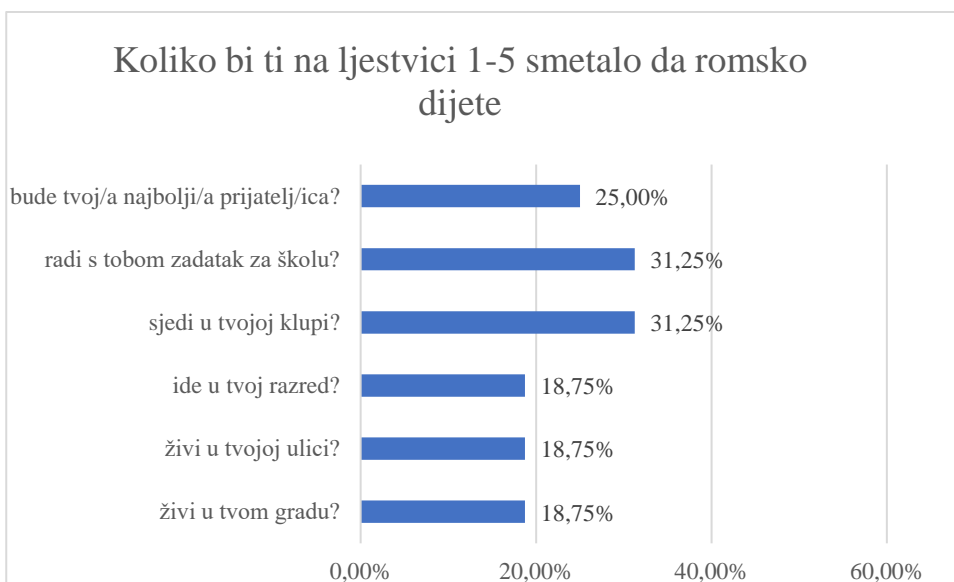
³⁰ Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K. (2010.) Predrasude u dječjoj dobi: Provjera dviju skala socijalne distance (138 str.) Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 21 No. 1 (115), 2012.

³¹ Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K. (2010.) Predrasude u dječjoj dobi: Provjera dviju skala socijalne distance (139 str.) Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 21 No. 1 (115), 2012.

4.1

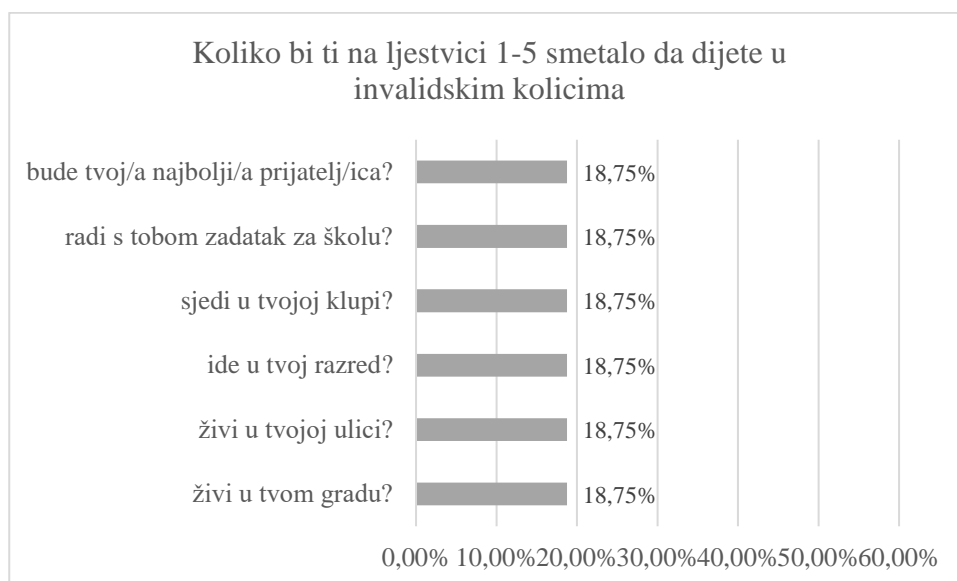
4.2

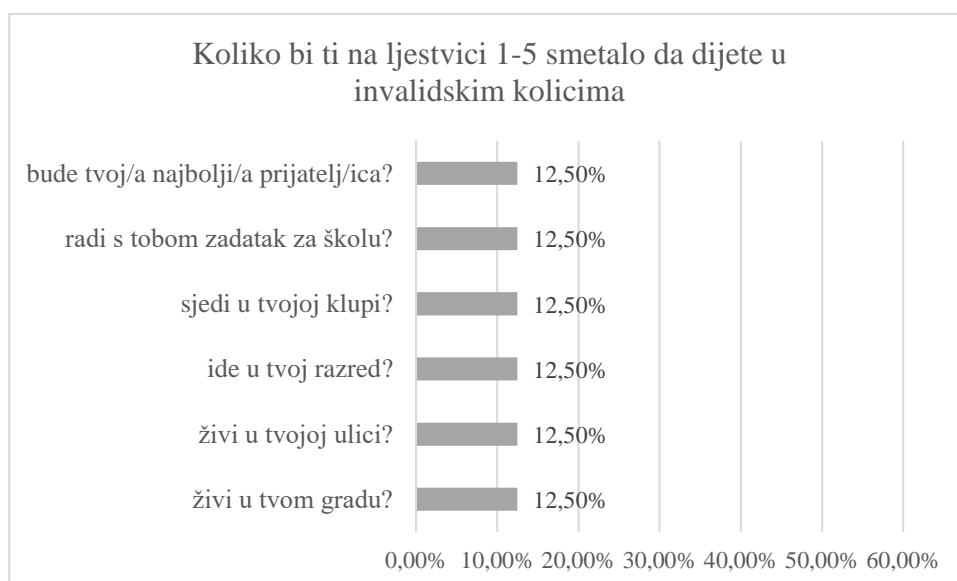
Istraživanja međuetničke tolerancije u Hrvatskoj pokazuju da su Romi, od svih etničkih manjina, najčešća žrtva neprijateljskih stavova i predrasuda³² što se očitovalo i u ovom anketiranju. Upravo su Romi skupina koja je povelja s postotkom neprihvaćenosti, no pozitivno je vidjeti da je brojka kasnije znatno pala.

³² Horvat, M. (2016.) Stavovi prema Romima kod osnovnoškolske djece (23 str.) Filozofski fakultet u Rijeci, diplomski rad

5.1

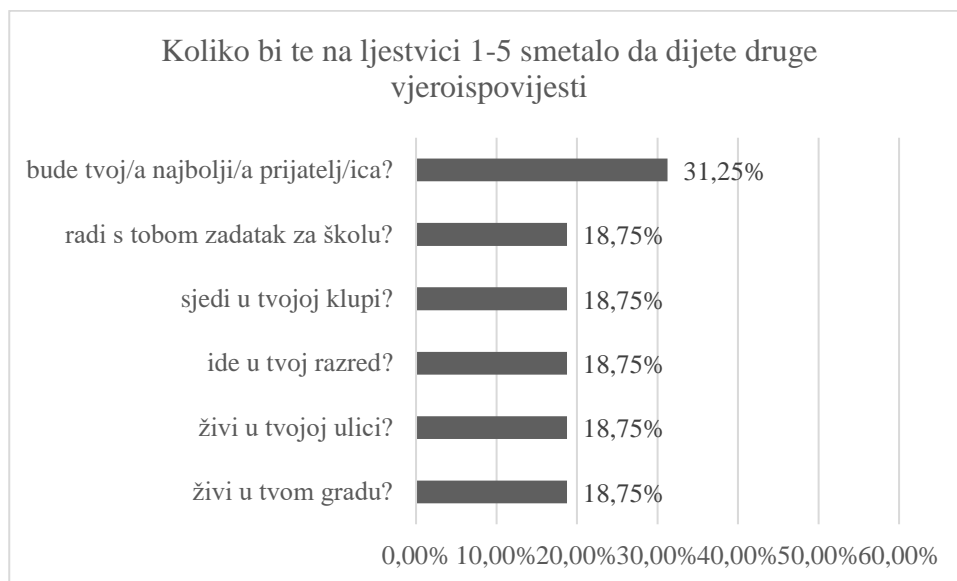
5.2

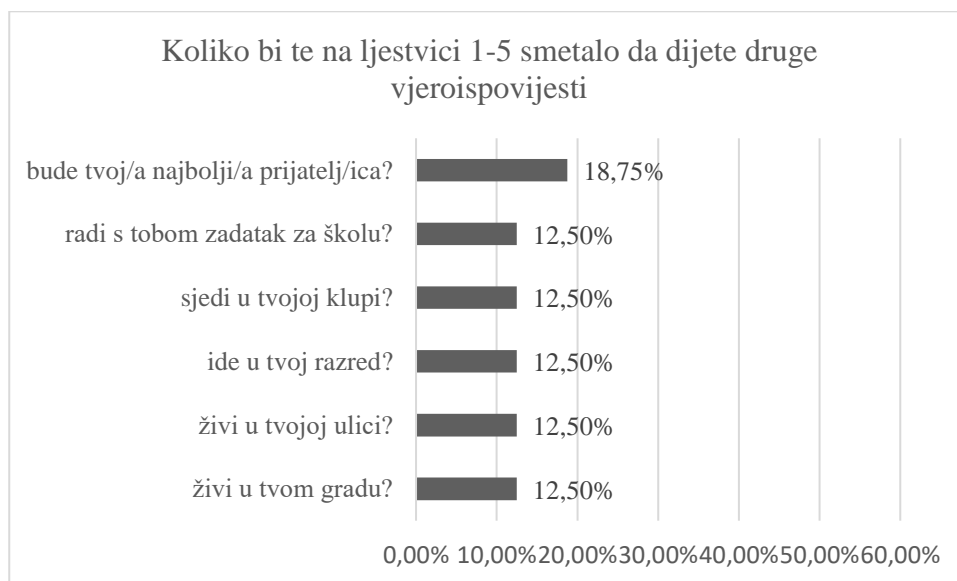
Osobe bez invaliditeta često doživljavaju one s invaliditetom na stereotipan način; pripisuju im da su inferiorne, manje inteligentne te da ne preferiraju društvo drugih osoba s invaliditetom.³³ Međutim, anketirani učenici iskazali su vrlo nizak postotak neprihvatanja takvih osoba, koji je na razini cijelog razreda pao za 6,25% nakon istraživanja.

³³ Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K. (2010.) Predrasude u dječjoj dobi: Provjera dviju skala socijalne distance (140 str.) Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 21 No. 1 (115), 2012.

6.1

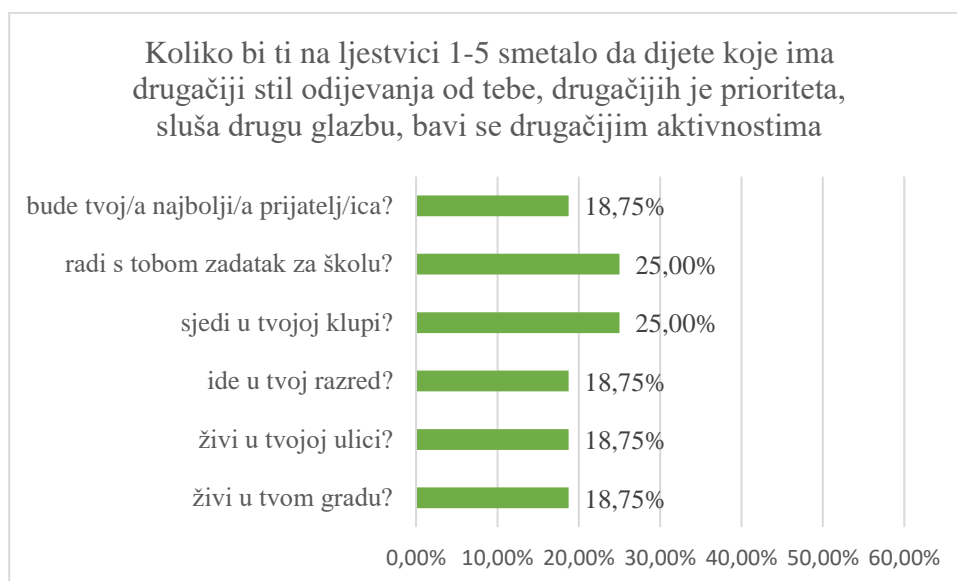

6.2

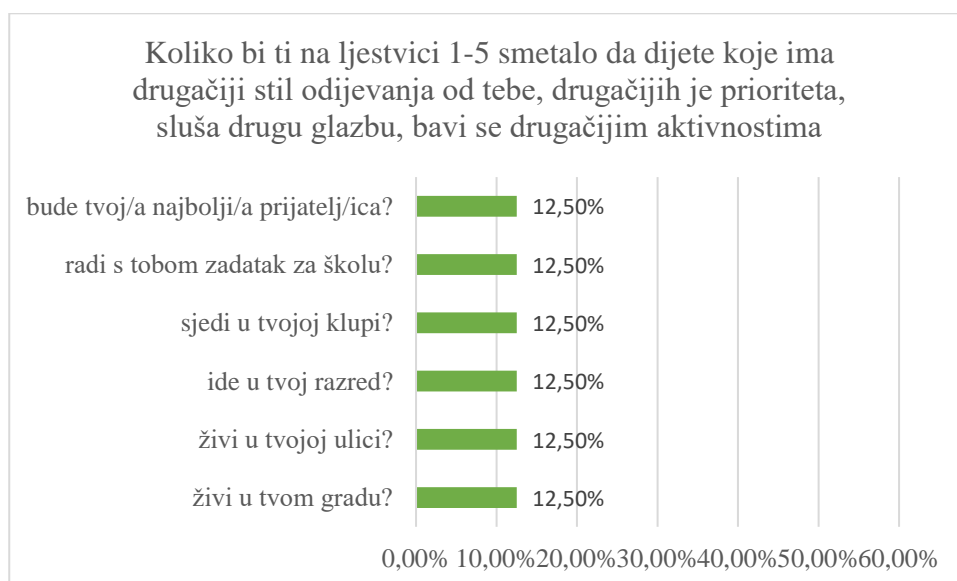

Postotak neprihvatanja osoba druge vjeroispovijesti među učenicima odskaače jedino u kategoriji bliskog prijateljstva te je u svakoj kategoriji pao za 6,25% nakon provedene nastave.

7.1

7.2

Iako se u svakom razredu formiraju grupe pojedinih učenika koji imaju zajedničke interese, pa tako je to bilo isprva uočljivo i u ovom, anketirani učenici na kraju nisu pokazali znatno veći postotak neprihvatanja prema učenicima koji su drugačijih prioriteta ni u jednoj kategoriji.

4.2 Analiza likovnih radova učenika

Prvi akcijski korak/nastavni dvosat

Netom nakon ispunjavanja ankete, učenici su zaigrali igru poput velikog „twistera“ u kojoj su zaključili kako pozitivne pojmove povezuju sa svijetlim i toplim bojama – narančastom, žutom i crvenom, a negativne pojmove s tamnim i hladnim – ljubičastom, plavom i zelenom. To su putem primjera na prezentaciji povezali s prikazima likova u filmovima, njihovim karakternim osobinama i ambijentu u kojem se nalaze. Učenici su se zatim upoznali s pojmovima stereotipi, predrasude, diskriminacija i etiketiranje te su trebali napisati svatko svoju priču kada su se oni osobno susreli s nekim od tih pojmova, bilo kao sudionik, bilo kao promatrač. U nastavku slijede priče koje su učenici pisali, a zatim podijeljeni u grupe, trebali odabrati jednu od priča i prikazati je kroz fotostrip. Četvorica dječaka u razredu evidentno su pružala otpor sudjelovanju u nastavi te su bili podijeljeni svaki u jednu od četiri grupe u kojima su ih ostali potakli na sudjelovanje.

Učenici su mogli svoje priče spajati i preoblikovati, jedini je naglasak bio na tome da priču promijene na način da sve negativno pretvore u pozitivno i prikažu što je trebalo napraviti kako bi ishod bio bolji te poslati poruku koja poziva na razumijevanje i prekid osuđivanja i nasilja.

Grupa 1

Priča 1

„Više sam puta vidjela tako nešto ili čula kako netko zeza nekog zbog njegovog izgleda, vjere... itd. Osjećala sam se loše za tu osobu i ako bih mogla pomoći toj osobi, bih.“

Priča 2

„Kada sam vidjela da netko maltretira neku osobu osjećala sam se užasno. Iako ne poznajem tu osobu ipak mislim da to nitko ne zaslužuje. Ni osoba druge vjere, rase ili osoba koja ne voli sve što mi volimo. Na kraju smo svi različiti i ne bi trebali ponižavati jedni druge.“

Priča 3

„Moji brat i sestra me maltretiraju i narušavaju moju privatnost. To mi jako smeta i onda zaključam vrata svoje sobe da me puste na miru.“

Priča 4

„Ja sam na TV-u vidio onog policajca koji je ugušio crnca koljenom. I tada su nastali BLM prosvjedi. Slažem se s BLM jer i crnci imaju pravo na život.“

Grupa 1 prikazala je u fotostripu (slika 2.) omalovažavanje jedne učenice radi toga što je druge vjere i konstantan predmet provociranja i ismijavanja. Zaključili su da ljudi koji vrijeđaju i omalovažavaju to čine iz svoje nesigurnosti te su u četiri kadra prikazali kako druga učenica priskače u pomoć tako što stane na njenu stranu i suprotstavi se nasilniku. Narančastu su boju povezali s bijesom te je prijeteća ruka učenika koji je bio u ulozi nasilnika prikazana na narančastoj pozadini, koja je dodatno istaknuta komplementarnim kontrastom na plavoj boji zida učionice. Ostale su kadrove učenici prikazali na plavoj boji koja prema njima simbolizira mir, toleranciju i opraštanje.

Slika 2.

Grupa 2

Priča 5

„Jedna djevojka s kojom sam si bila dobra i najbolja prijateljica, kada smo se prestale družiti je znala raditi predrasude i govorila je neke stvari zbog kojih sam se prestala uopće družiti sa jednom grupom cura. Osjećala sam se pomalo tužno i razočarano, ali nije bilo ništa strašno. Danas mi je ljepše bez nje.“

Priča 6

„Slušala sam različite priče o tome što neki ljudi ne prihvaćaju djecu i općenito ljude tamnije rase. Mislim da to nije u redu zato što smo svi mi različiti i trebali bi poštovati jedni druge. Ne mogu zamisliti kako je tim ljudima u takvim trenucima bilo, ali pretpostavljam jako teško. Osjećala sam se čudno i zabrinuto zbog takvih ljudi.“

Priča 7

„Pa vidjela sam više puta tako nešto i uvijek sam pomogla, ali samo kada bi bile osobe u mojim godinama ili manje. Uvijek bi pomogla i pokušala riješiti problem. Osjećala sam se tužno jer se najčešće prepiremo oko malih sitnica što je u neku stvar i bolje nego da su veći problemi. Uvijek ću pomoć ako mogu. To se najčešće događalo u školi.“

Učenici iz **grupe 2** odabrali su priču učenice koju su prijateljice odbacile čemu je razlog bio što je počela dolaziti u školu u istoj odjeći kada joj je majka ostala bez posla. U fotostripu, učenici su prikazali kako su se događaji odvijali drugačije. Na njihovo maltretiranje, izrugivanje i vrijeđanje, ona nije pasivno šutjela, već im se suprotstavila i dala im do znanja koliko je pogrešno to što čine. Vidno posramljene zbog svojih postupaka, njene su se prijateljice, koje ovdje predstavljaju učenik i učenica, ispričale i odlučile biti uz nju i pružiti joj podršku. Učenici su se za atribuciju emocionalnih stanja bojama, poslužili krugovima iz igre „twistera“ s početka. U trećem kadru, žuti krug predstavlja neizvjesnost i zabrinutost djevojčice dok tješi majku. U četvrtom kadru, plavi krug predstavljao je tugu maltretirane i odbačene djevojčice, a narančasti krug u petom kadru predstavljao je bol i ljutnju koju djevojčica osjeća dok si ostali dopuštaju fizički nasnuti na nju. Iako je u zadatku bilo navedeno da učenici u svojim radovima primijene kontraste boja te mogu to činiti i naknadno bojeći pozadinu, grupa 2 izjasnila se da nisu nikako stigli jer su se precijenili s vremenom. Iako zadatak nije izvršen kako su planirali, ipak su poslali poruku koja poziva na razumijevanje i toleranciju te prikazali kako su se te prijateljice, da su bile prave prijateljice, trebale ponijeti.

Slika 3.

Grupa 3

Priča 8

„Vidio sam dječaka na ulici i prišla su mu druga dva dječaka. Maltretirali su ga i govorili mu ružne riječi, tukli... Znao sam da mu ne mogu pomoći jer su bili nadmoćniji od nas. Nisam se povodom toga dobro osjećao. Odlučio sam mu pomoći. Rekao sam mu da se više ne druži s tim dječacima i ne obraća pažnju na njih.“

Priča 9

„Ja sam se osjećao tužno jer sam vidio kako je jedan moj prijatelj diskriminiran.“

Priča 10

„U razredu su me neki dečki zezali za zube i zvali me zubička. Meni je to smetalo, bila sam tužna, ljuta i osjećala sam se povrijeđeno. Rekla sam mami i tati pa su oni rekli razrednici. To se dogodilo par puta, ali su se dečki popravili. Pomirili smo se i osjećala sam se puno bolje.“

Priča 11

„Promatrala sam kako neki ljudi vrijeđaju i omalovažavaju ljude drugih rasa. To me učinilo ljutom i osjećala sam nelagodu jer ja imam prijatelje drugih rasa koje bi to povrijedilo. Zato sam im rekla da to nije u redu i da nije pravedno, makar sam već znala da oni to znaju. Samo su se nasmijali i nastavili. Pokušavam ih ignorirati jer znam da neće prestati.“

Grupa 3 prikazala je vršnjačko nasilje i neutemeljeno vrijeđanje na osnovu izgleda i loših ocjena jednog učenika kojeg drugi učenik izravno vrijeđa konstantnim dobacivanjem ružnih riječi. Kao i prve dvije grupe, učenici su se poslužili krugom od papira, u ovom slučaju crvenim, koji je simbolizirao mržnju i ružno ponašanje jednog učenika prema drugom. Postigli su komplementarni kontrast tako što su prvi kadar s crvenim krugom smjestili na zelenu ploču. U drugom su se kadru poslužili samo zelenom pozadinom ploče. Zadnji su kadar u kojem su prikazali ispriku i pomirenje smjestili u plavkastom ambijentu učionice koji sugerira pomirbu i ispravno postupanje

Slika 4.

Grupa 4

Priča 12

„Moja sestra već duže vrijeme prezire naše susjede. Dok sam bila manja ona je prenijela to na mene. Često sam se družila s tom susjedom jer se nisam mogla s nikim drugim družiti. Osjećala sam se dvolično. Nakon nekog vremena susjeda mi je postala najbolja prijateljica, ali sestra nije promijenila mišljenje.“

Priča 13

„Kada sam bio u prisustvu omalovažavanja osjećao sam se nesigurno da ne bi taj lik i mene omalovažavao.“

Priča 14

„Kada sam išao iz škole doma, vidio sam da troje dječaka prebijavaju nekoga. Ništa nisam mogao napraviti da mu pomognem. Bio sam tužan jer mu nisam mogao pomoći. Samo sam otišao nazad doma.“

Priča 15

„Čula sam jednom kako netko priča laži o mojoj prijateljici i osjećala sam se baš tužno i ljuto zato što nije istina.“

Grupa 4 u šest je kadrova prikazala diskriminaciju osobe u invalidskim kolicima, prvo vrijeđanjem, a zatim i fizičkim nasiljem. Kadrovi su namijenjeni da se čitaju odozgo prema dolje, prvo lijevi stupac, zatim desni. I učenici iz grupe 4 nisu uspjeli doraditi strip u zadanom vremenu kako bi postigli kontraste boja, no u analizi su se izjasnili kako su nasilnika prikazali u crvenom, čime su sugerirali njegov temperament i bijes. Poruka njihovog rada bila je da trebaju zajedno stati protiv nasilja i ne dopuštati da se ono odvija u njihovoj okolini.

Slika 5.

Drugi akcijski korak/nastavni dvosat

O obzirom na aktualnu epidemiološku situaciju u školskoj godini 2020/2021., drugi akcijski korak bio je proveden online. Zbog početnih problema spajanja učenika na mrežu, nastava je počela sa zakašnjenjem i to sa svega nekoliko prisutnih učenika. Igra asocijacija kojom je trebao početi nastavni sat, nije bila u potpunosti realizirana. U njoj je aktivno sudjelovalo svega petero učenika koji su se prisjetili što su stereotipi, predrasude, diskriminacija i etiketiranje. Učenicima su zatim pušteni video primjeri iz Benetton reklame te filma *Zelena knjiga: Vodič za život* u kojima su se susreli s ključnim pojmovima ritam, svjetlo, vrijeme i pokret, a zatim isječki iz filma *Shrek* u kojem su učenici bili upoznati s različitim kutovima snimanja, odnosno ključnim pojmovima donji i gornji kut snimanja. Na primjeru likova iz filma, prisjetili su se stereotipa, predrasuda, diskriminacije i etiketiranja te koliko je to pogrešno. Zatim su učenicima podijeljene četiri stvarne životne priče, i svatko je od njih, ovisno kojoj je grupi pripadao na prethodnom nastavnom satu, trebao izabrati priču pod tim brojem te napisati kako misli da je dalje tekao život te osobe. Slijede priče te ispod svake od priča su odgovori učenika.

Dvanaestero učenika koji su se odazvali na ovaj zadatak, većinom su imali pozitivne pretpostavke oko daljnjeg tijeka života dotičnih osoba. Uslijedio je idući zadatak u kojem su likovni problem predstavljala psihička stanja osoba iz priča izazvana stereotipima i predrasudama. Učenici su trebali vizualizirati priču kroz video tako da prikažu prvi dio priče, a zatim kako bi pomogli toj osobi, bi li joj pružili podršku i kako pritom koriste različite kutove snimanja te ritam, svjetlo, pokret i vrijeme. Rečeno im je da mogu snimati konverzaciju između sebe i osobe iz teksta, da mogu njihov odnos dočarati samo pokretima, a dapače, tim pokretima dodati i glazbu. Učenici su imali pola sata da snime i obrade svoj video, međutim, taj se pothvat pokazao previše izazovan. Iako im je zadatak pokušavan biti približen tako da se film koji treba snimiti komparira s videima na Instagramu i TikToku, tzv. popularnim Reels, nekoliko im je puta naglašeno da ne snimaju putem tih platformi, što se možda u prijenosu i s lošim signalom zagubilo te je pristiglo nekoliko takvih radova. U nastavku slijede radovi koji su pristigli.

Priča 1

Mladiću je umrla je majka dok je još bio beba. Odrastao je s bakom i ocem koji je također ubrzo umro jer je donirao bubreg drugom sinu, koji je kasnije obolio od dijabetesa i izgubio sposobnost za normalno funkcioniranje, a kamo li rad. Ostao je jedini koji može uzdržavati baku i bolesnog brata. Uz sve to, mladić se susreće s mnogo problema jer je Rom. Što mislite kako je dalje tekao njegov život?

Učenica 1

„Mladiću je bilo jako teško, jer su ga drugi ljudi podcjenjivali zbog izgleda i nacionalnosti. Međutim on je bio dobra i uporna osoba, te je hrabro koračao dalje kroz život boreći se sa svim svojim nedaćama.“

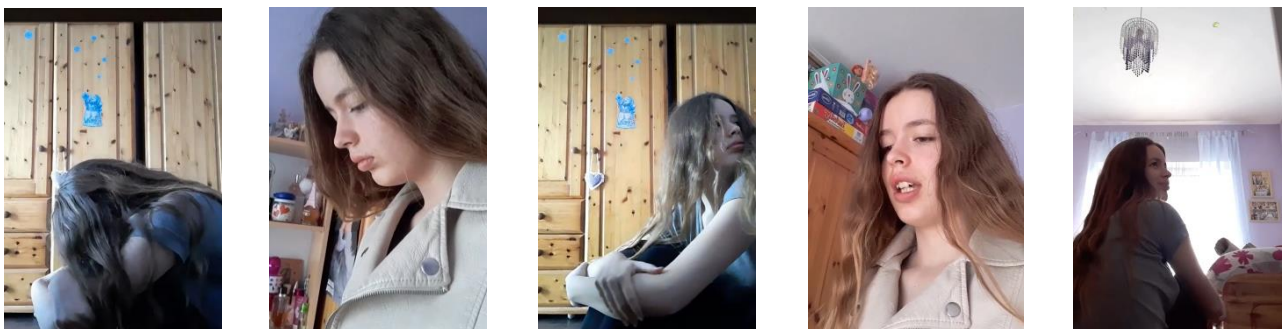

Slika 6.

Učenica je unatoč upozorenju da se pri izradi likovnog rada ne koriste ikakve društvene platforme ipak upotrijebila TikTok filter, prikazala je priču broj 1. U prvom kadru prikazuje tužan hod mladića iz priče, koji na koncu pod pritiskom života, od muke pada na koljena s rukama na licu. U iduće mu kadru prilazi ona, a njeni pokreti sugeriraju kako ga tješi riječima te na kraju kadra, širi ruke u zagrljaj. Za vrijeme priče, učenica je izmjenjivanjem pokreta rukama na pozadinsku melodiju postigla ritam. U zadnjem kadru, mladić koji je na podu podiže glavu, zatim i tijelo te širi ruke njoj u zagrljaj.

Učenica 2

„Ja mislim da je njegov život bio težak. Bilo je puno odgovornosti na njemu, ali mislim da je uspio. U početku je sigurno bilo teško, ali kako je vrijeme prolazilo, naviknuo se.“

Slika 7.

Video rad prikazan je kroz pet isječaka, pet kadrova koji su se izmijenili. Učenica je video snimila prema priči pod brojem 1. U njemu, ona prilazi unesrećenom mladiću i tješi ga vedrim i pozitivnim riječima, kako je sama bila u dvije uloge, mladića iz priče glumi odjevena u kratku sivu majicu, a sebe dok prilazi snima u jakni. Na zadnjem se nastavnom dvosat, tijekom zajedničke analize, osvrnula na to kako je bila sama kod kuće i kako je u prvom i trećem kadru htjela koristiti gornji kut snimanja da naglasi bol i samoću mladića, no nije mogla učvrstiti pametni telefon. Sebe dok prilazi u drugom kadru, te dok u četvrtom drži govor ohrabrenja i motivacije, prikazala je iz donjeg kuta snimanja kako bi naglasila veličinu i važnost pomaganja drugima. U petom je kadru mladića kojem je na licu zasjao zahvalni osmijeh, također prikazala odozdo kako bi sugerirala koliko se osjeća bolje radi podrške koju je primio.

Učenik/učenica 3

„Mladić je svakog dana otišao raditi za male novce, ali se trudio pa je nekako održao baku i brata na životu.“

Učenik/učenica 4

„Mladiću je bilo jako teško, umrli su mu majka, otac i onda brat koji je obolio od dijabetesa te izgubio sposobnost za normalno funkcioniranje. Zatim se susreće s problemom nacionalnosti. Jako teško za podnijeti. Nisam nikad bila u tom problemu, ali pretpostavljam da je teško. Mladić je bio hrabar i išao dalje.“

Priča 2

Majka nije voljela svoje dijete jer je odmah nakon rođenja smatrala kako ima preveliku glavu. Dijete dugo nije moglo naučiti govoriti, a kada je i počelo, svi su ga već smatrali mentalno zaostalim. U školi je imalo velikih problema s koncentracijom i moglo je držati fokus samo na stvarima koje su ga zanimale, zbog čega su ga nazivali retardiranim. Što mislite kako je dalje tekao djetetov život?

Učenica 5

Kasnije to dijete nije voljelo kako izgleda. To što nije imalo prijatelje bilo je jako teško i kasnije nije bilo toliko društveno i nije se pokušavalo više uklopiti. Možda je odustalo i od svojih snova. Uglavnom njegova situacija prije je jako utjecala na njegovu budućnost.

Slika 8.

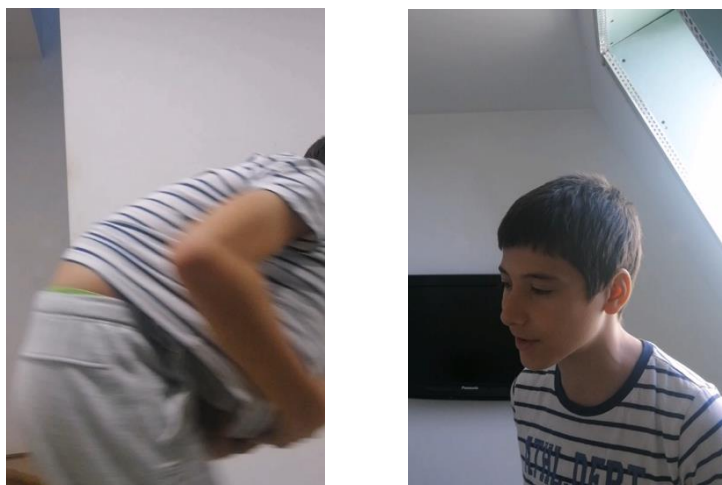
Učenica je prikazala priču broj 2 u samo jednom kadru u kojem se izmjenjivao jedino tekst. Prikazala je dječaka iz priče koji kojeg vršnjaci maltretiraju zbog izgleda, introvertnosti i nezainteresiranosti u školi. Prvo se u videu vidi kako taj vršnjak tuče dječaka, zatim kako ona dolazi i intervenira na način da ih razdvoji i kaže nasilniku da to nije u redu. Od te se scene u videu pojavljuje ritam kojeg maltretirani dječak postiže pokretom noge, a u zadnjem mu dijelu učenica pomaže da se dignu na noge uz prijedlog da idu na hitnu ako je jako ozlijeđen.

Priča 3

Djevojčica je rođena u velikoj neimaštini u crnačkoj obitelji na selu. Njena je obitelj tjera na teške fizičke poslove i fizički kažnjava ako nešto ne napravi dovoljno dobro. Sa 14 je godina ostala trudna. Što mislite kako je dalje tekao njen život?

Učenik 6

„Mislim da joj je dalje bilo jako teško zato što je mlada postala trudna. Također mislim da je roditelji nisu pošteđivali u vezi teških poslova. Imala je jako težak život. Roditelji su sigurno bili ljuti na nju i brinuli su kako će odhraniti bebu. Na kraju je sve bilo dobro.“

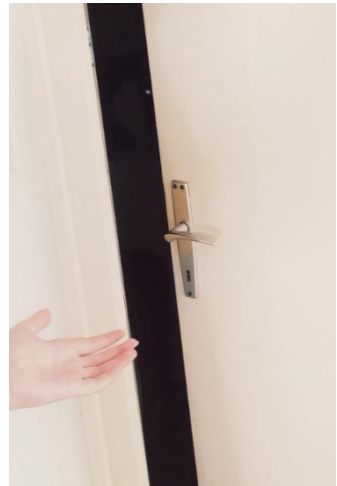

Slika 9.

Učenik koji se referirao na priču broj 3 prikazao je u prvom kadru trudnu ženu koja teturajući prolazi kroz kadar te kada iz njega izađe, zavapi za pozivom u pomoć, a odglumio ju je gurnuvši jastuk ispod majice. Ritam je postigao glasnim disanjem koje je pratilo svaki korak trudnice koja ulazi i izlazi iz kadra. U idućem kadru snimao se kako stoji i objašnjava da je on samo „klinac“ i da će sve biti dobro, da se ne brine te rekao da ako se ne osjeća dobro, može joj pozvati hitnu. U drugom se kadru snimio odozdo iz istog razloga kao prethodna učenica.

Učenica 7

„Bilo joj je jako teško. Nakon nekog vremena se rodila beba. Nije znala kako da se brine o njoj, ali ju je jako voljela. Beba je imala problema s plućima i trebala je u bolnicu, ali oni si to nisu mogli priuštiti. Na kraju i to jako teškom odlukom djevojka je predala bebu na posvajanje. Na sreću, bebu je posvojila dobra obitelj koja je pozvala i djevojku da živi s njima i platila za bolničko liječenje bebe.“

Slika 10.

Učenica je napravila video sačinjen od izmjenice fotografija u kojoj prikazuje trudnu djevojku iz priče broj 3 te kako joj pomogne utješnim riječima, financijski i pozove je da stanuje kod nje dok se ne snađe. Fotografije su se zadržavale svaka po dvije sekunde.

Učenica 8

„Mislim da je djevojčica bila prisiljena na još teži rad jer je njena obitelj bila ljuta na nju jer je ostala trudna, poslije toga je pobjegla iz obiteljske kuće i otišla živjeti s prijateljicom dok nije bila dovoljno odrasla da počne raditi.“

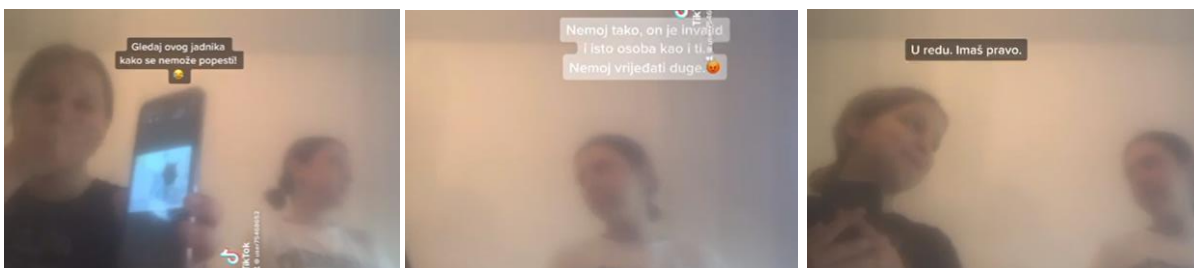

Slika 11

Učenica je prikazala u jednom kadru kako je djevojčica iz priče maltretirana od roditelja, zatim ona osobno ulazi u kadar te prekida svađu jer ih neće nikuda dovesti te se potom djevojčica, roditelji i ona zagrlje. Učenica je sve snimila s prozora te je od ključnih pojmova primijenila jedino gornji kut snimanja.

Učenica 9

„Mislim da su joj roditelji bili jako strogi i da je trebala raditi još više nego prije i radila je teže poslove.“

Slika 12.

Učenica nije snimila nastavak priče 3 koju je dobila, već kroz tri kadra prikazala: ismijavanje djeteta u invalidskim kolicima na društvenoj mreži, zatim kako druga osoba intervenira rečenicom da

to nije u redu, te u posljednjem osobi koja je ismijavala kako priznaje da je pogriješila. Film traje svega 5 sekundi i nisu vidljivi nikakvi elementi ritma niti promjena kuta snimanja, također je, usprkos zamolbi da se ne snima preko TikToka, zanemarila uputu.

Priča 4

Djevojčica je rođena s kožnom bolesti zbog čega su je vršnjaci maltretirali i nazivali pogrđnim imenima. Bilo joj je toliko teško da je više puta mijenjala školu, no svaki puta bi se desilo isto te je na koncu školu i napustila. Zbog vršnjačkog nasilja, često je razmišljala o samoubojstvu. Što mislite kako je dalje tekao njen život?

Učenik/učenica 10

„Djevojčica je i dalje razmišljala o samoubojstvu, ali se onda odlučila obratiti roditeljima koji su joj objasnili da smo svi različiti i da je najlakše odustati. To djevojčici nije pomoglo no onda se zapitala kako bi bilo njezinim roditeljima da saznaju da je više nema. Svaki tjedan je odlazila na psihijatriju i tako joj se mišljenje počelo mijenjati.“

Učenik/učenica 11

„Djevojčica je i dalje razmišljala o samoubojstvu, ali se odlučila obratiti psihijatriju on joj je rekao da su svi različiti i da je najlakše odustati. To djevojčici nije pomoglo, onda se zapitala kako bi bilo njezinim roditeljima da saznaju da je više nema. Jednom tjednom je odlazila psihijatru i tako joj se mišljenje počelo mijenjati.“

Učenica 12

„Djevojčica se obratila odraslima i rekla im o svojim problemima. Roditelji su joj potražili profesionalnu pomoć, a profesori su razgovarali sa cijelim razredom. Djevojčica je prestala razmišljati o samoubojstvu, a oni koji su je zezali su se ispričali.“

Slika 13.

Učenica koja se referirala na priču broj 4 snimila je video u kojoj su glavne uloge preuzeli njeni pas i mačka, a cijeli video popratila ulomkom iz skladbe *Čarobna frula* Wolfganga Amadeusa Mozarta – *Arija kraljice noći*. Iako se nije pozabavila ritmom, poigravala se izmjenom kadrova, a cijeli video bolje interpretirala tijekom zajedničke analize. Mačka predstavlja maltretiranu djevojku, a pas nekoga tko će joj doći pružiti podršku i pomoć. U prvom kadru je samo pas koji prelazi pogledom preko kamere, u idućem mačka koja se sve više približava kameri te na koncu legne na tlo odajući bezvoljan dojam, u idućem kadru pas prilazi kameri, te se idući kadar opet vraća na mačku koja leži, a pas joj prilazi i mazi je njuškom, na što ona odgovara dizanjem glave. Zadnji kadar prikazuje njih dvoje kako ustaju i zajedno hodaju, prvo prikazani s boka, zatim od naprijed kako ulaze u kadar. Video završava porukom na crnoj pozadini koja poziva na pomaganje osobama u nevolji.

Realizacija videa trajala je duže od predviđenog pa je analiza odgođena za treći nastavni dvosat. Na kraju drugog nastavnog dvosata učenicima se otkrilo da su priče koje su čuli ustvari stvarne priče iz djetinjstva četvero poznatih i uspješnih, ostvarenih ljudi – Slobodana Stankovića, Alberta Einsteina, Oprah Winfrey te Winnie Harlow.

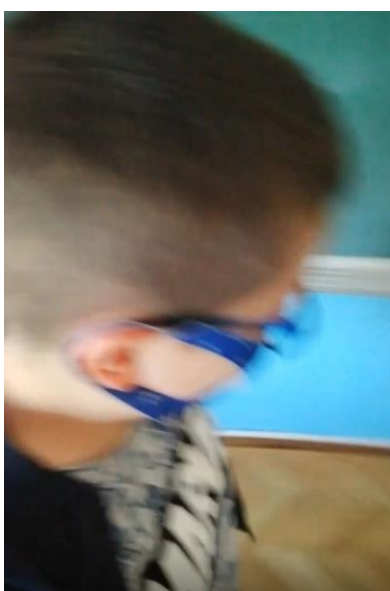
Treći akcijski korak/nastavni dvosat

Nakon analize vizualnih radova putem evaluacijskih listića, učenici su primijetili kako većina njih nije primijenila ključne pojmove. Usprkos zamolbi da budu realni oko vrednovanja, zaokruživali su si visoke bodove radi podrške i ideje. Osim dakako, ranije spomenutih četvorice dječaka koji su svima za sve dali po jedan bod. Nakon vršnjačkog vrednovanja fotostripova i videa rađenih kod kuće, učenicima je zadano da snimaju novi video po uzoru na prethodni zadatak, a u kojem na različite načine postižu ritam te šalju poruku o važnosti ljudske solidarnosti.

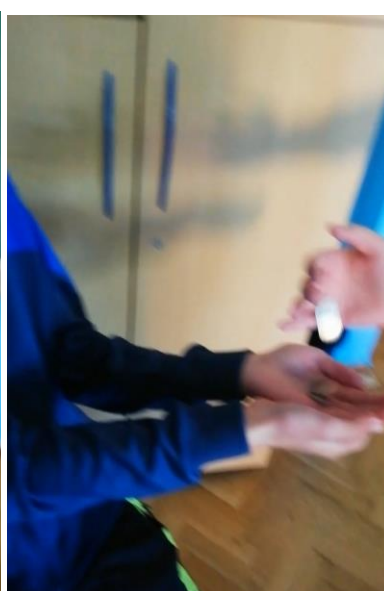
Video 1

Slika 14.

Slika 15.

Slika 16.

Trojica su učenika (Slika 14.) u prvom kadru prikazala osobu koja moli za financijsku pomoć, zatim u drugom prolaznika (Slika 15.) koji joj prilazi te u trećem (Slika 16.) kako iz džepa vadi novac i daje joj ga. Možda ideja nije naročito inovativna, ali način na koji su postigli ritam zveckanjem kovanica svakako jest.

Video 2

Slika 17.

Slika 18.

Slika 19.

Trojica su vrlo energičnih učenika pronašla inspiraciju u hip hop kulturi i akcijskim filmovima. Prikazali su nasilnika i zlostavljanu osobu. Video je kratak i dinamičan, prvi i drugi kadar su statično snimani isječki u kojima nasilnik u ritmu rap pjesme zadaje udarce prvo u trbuh (Slika 17.), zatim u drugom kadru pomicanjem dlana ispred lice lijevo – desno, što drugi učenik, odnosno zlostavljeni prati glavom (Slika 18.). U drugom i trećem kadru podigli su kameru te snimali odozgo, a u radnju potonjeg ulazi i treći učenik (Slika 19.) koji razdvaja ovu dvojicu tako što odgurne nasilnika i nastavi pokretom prsta lijevo – desno pratiti ritam pjesme, a zatim povlači zlostavljanog, zagrlji ga i potom zajedno izlaze iz kadra.

Video 3

Slika 20.

Slika 21.

Slika 22.

Slika 23.

Slika 24.

Slika 25.

Učenice su također snimile kratak i dinamičan video koji prati melodija rap pjesme, a njihovi su pokreti i izmjene kadrova pratile ritam pjesme. U prvom kadru (Slika 20.) učenica podiže glavu na početak pjesme, u idućem se kadru vidi kako druga učenica pada (Slika 21.) te je pokret glave prve učenice bio potaknut upravo tim zbivanjem. U sljedećem kadru, ona prilazi do unesrećene (Slika 22.) i pokušava joj imobilizirati nogu (Slika 23.), te u idućem vadi telefon (Slika 24.) koji sugerira formiranjem dlana u slušalicu. U zadnjem joj kadru pomaže da ustane te se zajedno udaljavaju od mjesta nesreće (Slika 25).

5. RASPRAVA

Prije samog početka istraživanja, već su se radi pandemije dogodile određene otegotne okolnosti. Primjerice, anketa je bila zamišljena da se provede u svih sedam razreda osnovne škole, no radi online nastave, nije bilo izvedivo učenicima podijeliti fizičke potvrde za pristanak roditelja da sudjeluju u istraživanju. Jedina je preostala opcija bila podijeliti učenicima ankete na početku nastavnog sata. Uzorak od 16 učenika teško je smatrati relevantnim, pogotovo kada se uzme u obzir zaigranost i neozbiljnost trinaestogodišnjaka.

Na istraživačko pitanje *koliko su stereotipi i predrasude rašireni kod učenika osnovne škole*, odgovor je dobiven iz anketnog istraživanja s početka i kraja istraživanja. Najveći postotak neprihvatanja učenici su pokazali prema romskoj skupini prije početka istraživanja (56,25%) u kategoriji koja se odnosi na bliskost. Iako su se brojke smanjile, Romi su zadržali visok postotak neprihvatanja (25,00%) i nakon istraživanja, a u istoj kategoriji, veću su brojku imale samo osobe druge vjeroispovijesti (31,25%). Najmanji su postotak neprihvatanja imala djeca drugačijeg stila odijevanja, drugačijih prioriteta, koja slušaju drugačiju glazbu, bave se drugačijim aktivnostima te djeca u invalidskim kolicima (12,50%).

Iduće istraživačko pitanje koje je glasilo *moгу li se stereotipi i predrasude mogu kod učenika promijeniti kroz likovno izražavanje*, rezultati ankete dokazali su da mogu. Naime, rezultati ankete provede nakon ovog istraživanja koji pokazuju znatno niži postotak neprihvatanja. Odgovor na istraživanje *kako se stereotipi i predrasude mogu promijeniti kroz likovno izražavanje učenika* leži upravo u cijelom procesu i izazivanja suosjećanja i razumijevanja kod učenika. Učenici su pokazali vrlo visoku razinu empatije pri pričanju priča u kojima su u pričali o situaciji kada su se susreli s predrasudama, stereotipima, diskriminacijom ili etiketiranjem bilo kao promatrači, bilo kao sudionici. Također, u primjerima priča iz djetinjstva stvarnih osoba, učenici su se poistovjetili sa svim osobama, bez obzira na to kojoj su rasi, vjeri ili socijalnom statusu pripadale, osobe kada su bile odvojene od konteksta tko su i što su, već je naglasak bio samo na tome koliko im je momentalno teško i kroz što sve prolaze, učenici su počeli suosjećati i automatski pisali kako bi htjeli pomoći, te zatim to prikazivali kroz svoje video uratke.

Učenici su na prvom nastavnom satu bili vidno oduševljeni izradom fotostripa, te je nekoliko njih za procesa diglo ruku s pitanjem je li sigurno da oni moraju fotografirati, a ne crtati strip. Pri izvedbi vizualnog zadatka bilo im je naglašeno da mogu mijenjati boje na fotografijama kako bi postigli kontraste boja – komplementarni i kontrast toplo-hladno, međutim, nijedna od četiri grupe nije to primijenila. Učenici su bili pasivni što je odgovaralo ranijem opisu tog razred, prepunog pojedinaca koji su više okrenuti sebi što je u mnogim trenucima usporavalo nastavu jer nijedan od

učenika nije htio odgovoriti na postavljeno pitanje. Njihova introvertnost je itekako došla do izražaja na zadnjem, evaluacijskom nastavnom satu. Kada bi pojedini učenik ili učenica bili prozvani da predstave svoj rad, počeli bi iskazivati vidljivu nervozu i nelagodu, neki su počeli lupati, a neki prikrivali lice rukama te gurali glavu među koljena te su uz dugo oklijevanje, uz motivaciju studentice ipak ustali i prezentirali razredu svoj rad.

Da učenici preferiraju rad u grupi najbolje se očitovalo za drugog akcijskog koraka, odnosno drugog nastavnog dvosata za koji je dan ranije odlučeno da će se radi situacije u školi u kojoj je bilo preko 200 učenika u samoizolaciji, ipak održati online. Naime, na tom je dvosatu zadatak učenicima bio snimiti video. Bilo je lakše prethodni dvosat kada su imali maske, nevjerojatno na koliko je neodobravanje naletjela ideja da oni sami sebe snimaju i da im se vidi lice. Taj je dvosat kako se priliči krenuo odstupajući preko 20 minuta od trenutka kada je trebao početi. Teško je reći je li za to kriv nemar učenika i premali afinitet ka sudjelovanju na satu likovnog, ili je doista u 21. stoljeću toliko zakazala tehnologija. Razumljivo, velik broj učenika osnovne i srednje škole u gradiću u kojem je održano istraživanje živi u selima van samog grada, gdje se katkad teško uopće uspostavi telefonski poziv, pa je zaista moguće da ne dopire i internetski signal. Pretpostavlja se da bi radovi zasigurno bili bolji da su učenici radili na nastavi uživo. Ta bi tvrdnja možda ostala neutemeljena da nije preostalo zadnjih petnaestak minuta drugog nastavnog dvosata, za koji su učenici imali priliku snimiti novi video te primijeniti sve ključne pojmove koje nisu uključili u prethodni video.

6. ZAKLJUČAK

Anketiranje s početka i kraja istraživanja pokazalo je kako se postotak neprihvaćenosti u svim kategorijama socijalne distance, od boravka u istom gradu do bliskog prijateljstva, koji su učenici osjećali prema različitim skupinama ljudi, smanjio nakon provedenog istraživanja. Iz tih se rezultata može izvući zaključak kako je ovakva preoblikovana nastava likovne kulture uvelike pomogla učenicima da promijene svoja stajališta o različitim skupinama ljudi. Kroz primjere teških životnih priča ljudi te poticanja da se učenici sami prisjete situacije u kojima su se bilo kao promatrači, bilo kao sudionici, susreli s predrasudama, stereotipima, etiketiranjem ili bilo kakvom vrstom diskriminacije, te osvijestili koliko je to pogrešno i rašireno u njihovoj neposrednoj okolini. Time se također razvila njihova empatija. Uz to, osvijestili su i činjenicu da ne treba stvarati predrasude i stereotipe na temelju nečije vjere, rase, spola, etničke pripadnosti, izgleda ili bilo čega što ne definira nekoga kao osobu kakva jest.

Kao nedostatke ovog istraživanja, važno je spomenuti da uzorak istraživanja čini tek šesnaest ispitanika. Rezultati bi bili relevantniji da se istraživanje provelo na razini svih sedmih razreda, ili čak među svim višim razredima osnovne škole. Također, dio nastave je bio izveden uživo, a dio online. Razred je sačinjen od introvertnih pojedinaca koji se vrlo teško otvaraju novoj osobi koju vide prvi puta i koja od njih očekuje da sudjeluju u posve drugačijoj nastavi Likovne kulture od dosadašnje. Za tog, više puta spomenutog, online nastavnog dvosata, osjećala se strašna posljedica koju manjak socijalnog kontakta učini, a koja se manifestira kroz nelagodu da itko išta govori na glas te izraženo negodovanje za snimanje radova.

Nisu upitne sposobnosti učenika, već cijeli zastarjeli sustav radi kojeg su s nepovjerenjem i čuđenjem sudjelovali u ovakvoj interaktivnoj nastavi te su možda, upravo iz tog razloga pokazali negodovanje pri snimanju samostalnih videa. Na koncu, ipak su pokazali kreativna rješenja pri izradi radova jer su im fotostrip i film vrlo bliske forme radi neizbježne upotrebe kamere pametnih telefona u svakodnevnom životu.

7. LITERATURA

1. Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K. (2010.) Predrasude u dječjoj dobi: Provjera dviju skala socijalne distance, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 21 No. 1 (115), 2012.
2. Belamarić, J. (2010). Ružičasto i plavo. Rodno osviješten odgoj u vrtiću. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 15 (58)
3. Boneta, Ž., Ivković, Ž., Lacmanović, T. (2013) Interkulturalne kompetencije odgojiteljica i socijalna distanca, Učiteljski fakultet u Rijeci, Školski vjesnik : časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu, Vol. 62 No. 4, 2013.
4. Nelson, T. D., (1966.), Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination, New York, Taylor & Francis Group
5. Horvat, M. (2016.) Stavovi prema Romima kod osnovnoškolske djece, Filozofski fakultet u Rijeci, diplomski rad
6. Allport, G. W. (1956.) The nature of prejudice: 25th Anniversary Edition, United States, Basic Books; Unabridged edition (January 22, 1979)
7. Barada, V., Jelavić, Ž. (2004). Uostalom diskriminaciju treba dokinuti!. Zagreb: Centar za ženske studije.
8. Tomašić, J. (2011). Teorijska pitanja i metodološki izazovi u istraživanju dječjih etničkih predrasuda. Ljetopis socijalnog rada, 18 (3)
9. Klaić, B. (1988.) Rječnik stranih riječi (1265.) Nakladni zavod Matice Hrvatske
10. Veljak, L. (2005). Obrazovanjem protiv predrasuda. Filozofijska istraživanja, 25 (2): 453–458

8. PRILOZI

8.1 Anonimna anketa za učenike

Koliko bi ti na ljestvici 1 – 5 smetalo da dijete niskog socioekonomskog statusa

živi u tvom gradu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
živi u tvojoj ulici?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
ide u tvoj razred?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
sjedi u tvojoj klupi?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
radi s tobom zadatak za školu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
bude tvoj/a najbolji/a prijatelj/ica?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi

Koliko bi ti na ljestvici 1 – 5 smetalo da slijepo ili gluho dijete

živi u tvom gradu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
živi u tvojoj ulici?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
ide u tvoj razred?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
sjedi u tvojoj klupi?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
radi s tobom zadatak za školu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
bude tvoj/a najbolji/a prijatelj/ica?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi

Koliko bi ti na ljestvici 1 – 5 smetalo da pretilo dijete

živi u tvom gradu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
živi u tvojoj ulici?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
ide u tvoj razred?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
sjedi u tvojoj klupi?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
radi s tobom zadatak za školu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
bude tvoj/a najbolji/a prijatelj/ica?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi

Koliko bi ti na ljestvici 1 – 5 smetalo da romsko dijete

živi u tvom gradu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
živi u tvojoj ulici?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
ide u tvoj razred?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
sjedi u tvojoj klupi?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
radi s tobom zadatak za školu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
bude tvoj/a najbolji/a prijatelj/ica?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi

Koliko bi ti na ljestvici 1 – 5 smetalo da dijete u invalidskim kolicima

živi u tvom gradu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
živi u tvojoj ulici?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
ide u tvoj razred?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
sjedi u tvojoj klupi?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
radi s tobom zadatak za školu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
bude tvoj/a najbolji/a prijatelj/ica?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi

Koliko bi ti na ljestvici 1 – 5 smetalo da dijete druge vjeroispovijesti

živi u tvom gradu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
živi u tvojoj ulici?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
ide u tvoj razred?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
sjedi u tvojoj klupi?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
radi s tobom zadatak za školu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
bude tvoj/a najbolji/a prijatelj/ica?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi

Koliko bi ti na ljestvici 1 – 5 smetalo da dijete koje ima drugačiji stil odijevanja od tebe, drugačijih je prioriteta, sluša drugu glazbu, bavi se drugačijim aktivnostima

živi u tvom gradu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
živi u tvojoj ulici?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
ide u tvoj razred?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
sjedi u tvojoj klupi?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
radi s tobom zadatak za školu?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi
bude tvoj/a najbolji/a prijatelj/ica?	ne bi mi smetalo	1	2	3	4	5	smetalo bi mi

8.2 Priče

1. Mladiću je umrla je majka dok je još bio beba. Odrastao je s bakom i ocem koji je također ubrzo umro jer je donirao bubreg drugom sinu, koji je kasnije obolio od dijabetesa i izgubio sposobnost za normalno funkcioniranje, a kamo li rad. Ostao je jedini koji može uzdržavati baku i bolesnog brata. Uz sve to, mladić se susreće s mnogo problema jer je Rom. Što mislite kako je dalje tekao njegov život?
2. Majka nije voljela svoje dijete jer je odmah nakon rođenja smatrala kako ima preveliku glavu. Dijete dugo nije moglo naučiti govoriti, a kada je i počelo, svi su ga već smatrali mentalno zaostalim. U školi je imalo velikih problema s koncentracijom i moglo je držati fokus samo na stvarima koje su ga zanimale, zbog čega su ga nazivali retardiranim. Što mislite kako je dalje tekao djetetov život?
3. Djevojčica je rođena u velikoj neimaštini u crnačkoj obitelji na selu. Njena je obitelj tjera na teške fizičke poslove i fizički kažnjava ako nešto ne napravi dovoljno dobro. Sa 14 je godina ostala trudna. Što mislite kako je dalje tekao njen život?
4. Djevojčica je rođena s kožnom bolesti zbog čega su je vršnjaci maltretirali i nazivali pogrđnim imenima. Bilo joj je toliko teško da je više puta mijenjala školu, no svaki puta bi se desilo isto te je na koncu školu i napustila. Zbog vršnjačkog nasilja, često je razmišljala o samoubojstvu. Što mislite kako je dalje tekao njen život?

8.3 Evaluacijski listić za vršnjačko vrednovanje

Ime i prezime: _____

datum: _____

EVALUACIJSKI LISTIĆ

Nakon rednog broja upiši ime i prezime učenika ili učenice koji/koja prezentira svoj rad te zaokruži bod za koji misliš da mu pripada (1 za najniži, 5 za najviši).

ime i prezime	REALIZACIJA I ORIGINALOST IDEJE	POSLANA PORUKA	PRISUTNOST KLJUČNIH POJMOVA
1.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
2.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
3.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
4.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
5.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
6.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
7.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
8.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
9.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
10.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
11.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
12.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
13.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
14.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
15.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
16.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
17.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
18.	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

8.4 Priprema 1. korak

Ime i prezime studenta: Adela Mesić

Škola: Osnovna škola „Ljubo Babić“

Razredni odjel: 7.

Školska godina: 2020./2021.

Dan izvedbe: 20.4.2021.

Priprema za nastavni sat:

Naziv NT/J:

Naziv NT/J: Bilježimo slikom - fotografija

Iz nastavne cjeline/teme: Prožimanje umjetnosti

Tip sata: obrada novog nastavnog sadržaja

I.CILJ I ISHODI UČENJA U NASTAVNOJ JEDINICI

(znanja, vještine, stavovi)

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata: Učenike potaknuti na aktivno sudjelovanje, suradnju, kritičko promišljanje o problemu stereotipa i predrasuda raširenih u društvu kroz izradu foto stripa te evaluaciju radova svojih vršnjaka.

ISHODI UČENJA (postignuća učenika/kompetencije/znanje, vještine vrijednosti i stavovi)

Učenik će moći:

Primijeniti naučene ključne pojmove u izradi vlastitog foto stripa.

Analizirati likovna ostvarenja svojih vršnjaka s ciljem stvaranja likovnog jezika i kritičkog mišljenja o

II.DIDAKTIČKO-METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Etape nastavnog sata :	1.Šire istraživanje min. 2. Fokusrano istraživanje min. 3. Ponavljanje min. 4. Realizacija ideje, npr. praktični rad učenika/ individualno i poticaj/učitelj min. 5. Analiza i vrednovanje ostvarenih likovnih radova min.
Likovno područje:	plošno oblikovanje
Nastavna tema:	Prožimanje umjetnosti
Ključni pojmovi:	kontrasti boja (komplementarni, toplo-hladno, svjetlo-tamno), kadar, (foto)strip
Likovni elementi:	boja, prostor
Elementi gradnje likovne sintakse:	Komplementarni kontrast, kontrast toplo-hladno
Likovni motiv:	Psihička stanja izazvana predrasudama i stereotipima
Likovni problem:	Kontrasti boje u foto stripu
Likovno tehnička sredstva:	kamera
Likovno-umjetnička djela vezana uz nastavnu jedinicu:	
Oblici rada:	sociološki oblik rada: rad u grupi psihološki oblik rada: po zamišljanju

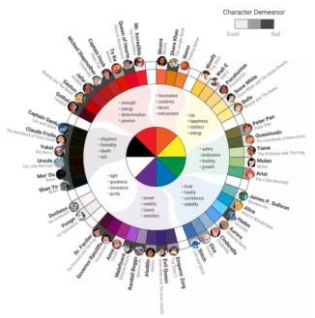
Metode rada:	verbalne: dijaloška metoda, metoda analize i sinteze, metoda kreativne igre vizualne: praktični rad
Mediji (<i>nastavna sredstva i pomagala</i>):	PC računalo, PowerPoint prezentacija
Korelacija:	
Literatura:	a) Za učenika (<i>udžbenici, priručnici i drugi izvori znanja</i>): 1. Likovna avantura 7 (2020.), Alfa Udžbenik iz likovne kulture za sedmi razred osnovne škole
	b) Za nastavnika (<i>stručno-znanstvena, metodička, pedagoška, psihološka</i>): 1. KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA LIKOVNA KULTURA ZA OSNOVNE ŠKOLE I LIKOVNA UMJETNOST ZA GIMNAZIJE

III. RAZRADA NASTAVNOG SATA («SCENARIJ»)

(Detaljna razrada sata – «scenarij» nastavnog procesa. Ovdje se detaljno razrađuje sat onako kako će se izvesti: pritom se *ne* preporučava sadržaj, već naznačuju načini učenja i poučavanja. Treba odrediti ne samo što će raditi nastavnik, već i što će raditi učenici: nastavnik osmišljava, oblikuje, priprema i

ETAPE NASTAVNOG SATA	UČITELJ	UČENIK	OBLICI RADA	METODE RADA	NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA
<p>1. ŠIRE ISTRAŽIVANJE 2 min</p> <p>1.1. Priprema</p>	<p>- prije početka sata studentica priprema radne materijale</p> <p>- predstavlja se učenicima <i>Dobar dan. Ja sam Adela Mesić. Danas ću, uz vašu pomoć, održati sat likovne kulture. Kako ste, jeste li raspoloženi za jednu igru? Volite li twister?</i></p>	-razgovaraju	- frontalni rad	-razgovor	
<p>1.2 Ponavljanje, usmjeravanje pažnje i motivacija za nast. sadržaj (npr. kreativna igra pomoću koje se otkriva problem na široj razini)</p>	<p>- predstavlja igru</p> <p><i>Na podu se nalaze veliki krugovi u bojama: žutoj, plavoj, crvenoj, zelenoj, ljubičastoj i narančastoj. Na prezentaciji će se prikazivati riječi (ljubav, jednakost, ignoriranje, smijeh, podsmijeh, osuđivanje, odbojnost itd.), a vi morate za svaku riječ stati u boju na koju vas ta riječ podsjeti. Može li netko ponoviti što treba?</i></p> <p>- vodi učenike kroz igru</p>	<p>-ponavlja upute za igru</p> <p>-igraju igru</p>	<p>- frontalni rad</p> <p>- individualni rad</p> <p>- rad u grupi</p>	<p>-razgovor</p> <p>-istraživačka igra</p>	- powerpoint prezentacija

<p><u>2. FOKUSIRANO ISTRAŽIVANJE</u> 4 min</p> <p>2.1..... (povezivanje otkrivenog problema s nastavnim sadržajem, pomoću umjetničkog djela i primjera iz svakodnevnog života)</p>	<p>-proziva učenike kako bi se svi podsjetili kako i na temelju čega dijelimo boje</p> <p><i>Tko će mi reći kako dijelimo boje? Kako nazivamo plavu, žutu i crvenu? Koje boje dobivamo njihovim miješanjem?</i></p> <p><i>Na temelju čega ste povezivali boje s riječima? Iz igre ste primijetili kako određenu boju vežete uz određeni pojam i kako su određene riječi i boje suprotne.</i></p> <p>-prikazuje shematski prikaz podjele boja na prezentaciji</p> <p><i>Vidimo da se neke boje u spektru nalaze suprotno od drugih. Na prvu primjećujete kako se jedna primarna boja nalazi nasuprot jedne sekundarne. Zna li netko zašto? Njihovim se miješanjem dobiva siva i te boje su u komplementarnom kontrastu. Ti parovi su istovremeno i u toplo-hladnom kontrastu i u svjetlo-tamnom kontrastu.</i></p> <p>-objašnjava ključne pojmove koji se zatim pojavljuju na prezentaciji</p>	<p>-odgovara na pitanje</p> <p><i>Primarnim, to jest osnovnim bojama. Na primarne i sekundarne. Zelenu, narančastu i ljubičastu.</i></p> <p><i>Na temelju toga kako se osjećamo. Tople i svjetle smo povezivali s pozitivnim pojmovima, a hladne i tamne s negativnim.</i></p> <p><i>Zna./Ne zna.</i></p> <p>-piše ključne pojmove: komplementarni kontrast, kontrast svjetlo-tamno</p>	<p>- frontalni rad</p> <p>-individualni rad</p>	<p>- razgovor</p> <p>- istraživanje</p> <p>- usmeno izlaganje</p>	<p>- powerpoint prezentacija</p> <p>- dodatne fotografije</p>
--	--	---	---	---	---

<p>2.2. Analiza likovno-umjetničkog djela i fotografija</p>	<p><i>Iz igre smo zaključili da svaka boja ostavlja određeni psihički efekt i ima određenu simboliku. Sigurno često gledate TV, jeste li to primijetili na nekom filmu, seriji, igrici?</i></p> <p>-prikazuje isječke filmova iz kojih je vidljivo kako različite boje u filmu imaju različitu ulogu te utječu na atmosferu i raspoloženje, kako su likovi atributirani određenim bojama koje određuju njihov karakter.</p> <p>https://www.sitepoint.com/15-color-schemes-from-disney-heroes-and-villains/</p> <p>https://digitalsynopsis.com/design/film-movies-color-psychology/</p> <p>-prikazuje primjer stripa Supermana protiv Doomsdaya <i>Prepoznajete li likove sa slike? Što mislite tko je tu protagonist, a tko antagonist? Zašto? Sjetite se prve igre i koje ste boje povezivali s kojim riječima, primjećujete li tu kako zločinci uglavnom nose hladne i tamne boje, a dobri svjetle i tople? Jedna ovakva uokvirena scena iz stripa zove se kadar. Gdje još možemo vidjeti različite kadrove? Tako je, u filmu, a ovakav kronološki red slika popraćenih tekstom zovemo strip. Zapišite to u bilježnice.</i></p>	<p>-odgovaraju na pitanja <i>Jesmo/Nismo</i></p> <p>-odgovaraju na pitanje <i>Ne znamo. / Znamo, kadar.</i></p> <p><i>Da! / Ne.</i></p> <p>-odgovara na pitanje. <i>Strip</i> -piše ključni pojam u bilježnicu</p> <p>-odgovaraju na pitanja U filmu.</p>	<p>- frontalni rad</p> <p>-rad u skupini</p>	<p>- rad s vizualnim izvorima</p> <p>- razgovor</p> <p>- usmeno izlaganje</p> <p>-istraživačka igra</p>	<p>- reprodukcija likovno-umjetničkog djela</p> <p>- powerpoint prezentacija</p>
--	---	--	--	---	--

	<p><i>Jeste li ikada osjetili odbojnost prema nekome na temelju njegovog ili njenog fizičkog izgleda, podrijetla, financijske situacije? Jeste li prosudili kakav je netko na temelju nečega što ste prije čuli o toj osobi? To se zovu predrasude i stereotipi.</i></p> <p>- na prezentaciji se pojavljuju definicije tih pojmova.</p> <p><i>Jeste li se ikada našli u situaciji kada se netko ružno ponio prema toj osobi zato što se tako osjećao, bilo da ste promatrali ili ste bili sudionik? Osjeća li se osoba koja se tako ponijela stvarno dobro ili to radi iz svoje nesigurnosti, iz potrebe da se dokaže i ispadne bolji od drugih?</i></p>	<p><i>Jesmo.</i></p> <p>-pišu pojmove u bilježnicu</p> <p>-odgovaraju na pitanja <i>Jesmo.</i></p>			
<p>2.3. Najava zadatka (povezivanje nastavnog sadržaja s odgojnom tematikom šireg problema iz uvodnog dijela sata)</p>	<p>-uvodi u likovni zadatak</p> <p>Napišite sada kratku priču, u par rečenica prepričajte događaj kada ste se našli u takvoj situaciji. Pišite iz vlastitog iskustva!</p> <p>-dijeli učenike u grupe po četvero i zadaje i objašnjava zadatak</p> <p>Sada ćete u grupama odabrati najbolju priču, možete i spojiti više priča te od njih složiti scenarij za fotostrip. U stripu ćete kroz 3 do 5 kadrova trebati prikazati stanja osobe koja je bila uvrijeđena i koja je vrijeđala za vrijeme događaja te prikazati kako bi riješili tu situaciju i izmijeniti na način da će sve negativno promijenite u pozitivno. U radu trebate odnos likova prikazivati kroz kontrast boja, izaberite ili</p>	<p>-zamišljaju kako će izvesti zadatak</p> <p>-pišu kratku priču</p> <p>-pričaju što su zamislili, ostali učenici iznose što misle da bi trebali činiti kako bi to uspjeli npr. Prvo moraju razmisliti što će izvesti, zatim se razgibati, preskakati vijaču i dizati utege.</p>	<p>- frontalni rad</p> <p>- individualni rad</p>	<p>- razgovor</p> <p>- usmeno izlaganje</p> <p>- razgovor</p>	<p>- powerpoint prezentacija</p>

	komplementarni ili toplo-hladno. Sve to trebate popratiti tekstom, i kroz fotostrip poslati poruku koja poziva na ravnopravnost i toleranciju.				
3. PONAVLJANJE 2 min	- potiče sve učenike da se uključe i pripreme za rad te proziva nekog da ponovi zadatak <i>Neka mi netko ponovi zadatak.</i>	- ponavlja likovni zadatak	- rad u skupini - frontalni rad	- razgovor	
4. REALIZACIJA IDEJE, PRAKTIČNI RAD UČENIKA 32 min.	- obilazi učenike u grupama dok izvršavaju zadatke, gleda shvaćaju li svi zadatak - razgovara s učenicima u svakoj grupi	- izvode likovni zadatak	- rad u grupi	- demonstracija - razgovor - praktičan rad - kombiniranje - građenje	
5. (npr.)ANALIZA I VREDNOVANJE OSTVARENIH LIKOVNIH RADOVA 5 min 5.1. Priprema	- najavljuje analizu i vrednovanje radova <i>Sada ćemo pregledati sve vaše radove.</i>	- organiziraju prostor gdje će izložiti svoje radove	- frontalni rad - rad u skupini	- razgovor	

<p>5.2. Ponavljanje</p>	<p>- potiče učenike na ponavljanje <i>Prije prezentiranja ponovit ćemo pojmove koje smo danas naučili na temelju vaših radova. Pokažite na kojem radu uočavate kontrast (...) Kako se zove to što ste radili? Pronađite jasno prikazan odnos slike i teksta.. Pronađi rad koji se ističe svojom inovativnošću. Koje su posljedice stereotipa, predrasuda, diskriminacije i etiketiranja u školi ili razredu?</i></p>	<p>- prisjećaju se - ponavljaju danas naučeno gradivo</p>	<p>- frontalni rad - rad u skupini</p>	<p>- razgovor</p>	
<p>5.1. Analiza i vrednovanje npr. likovnih radova</p>	<p>- ispituje učenike prepoznaju li što je na radovima ostalih učenika - pomaže učenicima u prezentaciji njihovih radova s prikazima pokreta <i>Možete li nam prepričati što ste prikazali? Kako ste to prikazali? Koje ste poruke poslali? Zašto su važni tolerancija i ravnopravnost? Pronađite jasno prikazan odnos slike i teksta. Pronađi rad koji se ističe uporabom kadriranja. Pronađi rad koji se ističe svojom inovativnošću. Koje su posljedice stereotipa, predrasuda, diskriminacije i etiketiranja u školi ili razredu?</i></p> <p><i>Je li Vam se svidjelo danas, što vam je bilo najzanimljivije?</i></p>	<p>-govore što misle da je prikazano -prezentiraju svoje radove <i>Prikazivali smo situacije kada smo se susreli s predrasudama i stereotipima</i></p> <p><i>Zato što tako držimo kondiciju, zdraviji smo... Možemo zdravije jest. Voće, povrće, žitarice, (meso), manje brze hrane...</i></p>	<p>-rad u skupini - frontalni rad</p>	<p>- analitičko promatranje - razgovor - vrednovanje</p>	

IV. PLAN PLOČE

BILJEŽIMO SLIKOM - FOTOGRAFIJA

Kontrasti boja:
komplementarni kontrast
kontrast svjetlo-tamno

kadar
strip, fotostrip

predrasude, stereotipi, etiketiranje, diskriminacija,
tolerancija, ravnopravnost

8.5 Priprema 2. korak

Ime i prezime studenta: Adela Mesić

Škola: Osnovna škola „Ljubo Babić“

Razredni odjel: 7.f

Školska godina: 2020./2021.

Dan izvedbe: 4.5.2021.

Priprema za nastavni sat:

Naziv NT/J: Pokrenuta slika - film

Iz nastavne cjeline/teme: Prožimanje umjetnosti

Tip sata: obrada novog nastavnog sadržaja

I.CILJ I ISHODI UČENJA U NASTAVNOJ JEDINICI

(znanja, vještine, stavovi)

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata: Učenike potaknuti na aktivno sudjelovanje, suradnju, kritičko promišljanje o problemu stereotipa i predrasuda raširenih u društvu kroz izradu foto stripa te evaluirati radove svojih vršnjaka.

ISHODI UČENJA (postignuća učenika/kompetencije/znanje, vještine vrijednosti i stavovi)

Učenik će biti sposoban:

Primijeniti naučene ključne pojmove u izradi vlastitog foto stripa.

Analizirati likovna ostvarenja svojih vršnjaka s ciljem stvaranja likovnog jezika i kritičkog mišljenja o izvedenom.

Ukazati na važnost iskorjenjivanja stereotipa i predrasuda prema učenicima (ljudima) drugih skupina.

II.DIDAKTIČKO-METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Etape nastavnog sata :	1.Šire istraživanje 2 min. 2. Fokusirano istraživanje 5 min. 3. Ponavljanje min. 4. Realizacija ideje, npr. praktični rad učenika/ individualno i poticaj/učitelj min. 5. Analiza i vrednovanje ostvarenih likovnih radova min.
Likovno područje:	plošno oblikovanje
Nastavna tema:	Prožimanje umjetnosti
Ključni pojmovi:	Gornji kut snimanja, donji kut snimanja, ritam (svjetlo, vrijeme, pokret)
Likovni elementi:	prostor
Elementi gradnje likovne sintakse:	ritam
Likovni motiv:	Psihička stanja izazvana predrasudama i stereotipima
Likovni problem:	Gornji i donji kut snimanja te vrijeme u filmu
Likovno tehnička sredstva:	kamera
Likovno-umjetnička djela vezana uz nastavnu jedinicu:	Zelena knjiga: Vodič za život

Oblici rada:	sociološki oblik rada: rad u grupi psihološki oblik rada: po zamišljanju
Metode rada:	verbalne: dijaloška metoda, metoda analize i sinteze, metoda kreativne igre vizualne: praktični rad
Mediji <i>(nastavna sredstva i pomagala):</i>	PC računalo, PowerPoint prezentacija
Korelacija:	
Literatura:	a) Za učenika (<i>udžbenici, priručnici i drugi izvori znanja</i>): 1. Likovna avantura 7 (2020.), Alfa Udžbenik iz likovne kulture za sedmi razred osnovne škole
	b) Za nastavnika (<i>stručno-znanstvena, metodička, pedagoška, psihološka</i>): 1. KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA LIKOVNA KULTURA ZA OSNOVNE ŠKOLE I LIKOVNA UMJETNOST ZA GIMNAZIJE

III. RAZRADA NASTAVNOG SATA («SCENARIJ»)

(Detaljna razrada sata – «scenarij» nastavnog procesa. Ovdje se detaljno razrađuje sat onako kako će se izvesti: pritom se *ne* preporučava sadržaj, već naznačuju načini učenja i poučavanja. Treba odrediti ne samo što će raditi nastavnik, već i što će raditi učenici: nastavnik osmišljava, oblikuje, priprema i

ETAPE NASTAVNOG SATA	UČITELJ	UČENIK	OBLICI RADA	METODE RADA	NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA
1. ŠIRE ISTRAŽIVANJE 2 min 1.1. Priprema	<p>- prije početka sata studentica kreira novi sastanak i započinje video poziv</p> <p>- obraća se učenicima <i>Dobar dan. Ja sam Adela Mesić, družili smo se prije dva tjedna, nadam se da vam se svidjelo i da se, kao i ja, veselite novom satu koji je pred nama!</i></p>		- frontalni rad	-razgovor	
1.2 Ponavljanje, usmjeravanje pažnje i motivacija za nast. sadržaj (npr. kreativna igra pomoću koje se otkriva problem na široj razini) 5 min	<p>- predstavlja igru</p> <p><i>Za početak, prisjetit ćemo se što smo posljednji put radili kroz igru. Jeste li ikada igrali igru pogađanja pojmova? Podijelite se u grupe kako ste bili prethodni put. Svaka grupa ima pravo otvoriti jedno polje i pogađati jedno rješenje. Je li svima jasno? Može li netko ponoviti?</i></p> <p>- vodi učenike kroz igru</p> <p>http://www.benettongroup.com/media-press/video-gallery/institutional-communication/other-campaigns/united-by-half/</p>	<p>- odgovara na pitanje</p> <p>- ponavlja pravila igre</p> <p>- igraju igru</p> <p>- pogađaju pojmove</p>	<p>- frontalni rad</p> <p>- individualni rad</p>	<p>-razgovor</p> <p>-istraživačka igra</p>	- powerpoint prezentacija

<p><u>2. FOKUSIRANO ISTRAŽIVANJE</u> 4 min</p> <p>2.1..... (povezivanje otkrivenog problema s nastavnim sadržajem, pomoću umjetničkog djela i primjera iz svakodnevnog života)</p>	<p>-proziva učenike kako bi se svi podsjetili što su predrasude, stereotipi, diskriminacija i etiketiranje te zašto je to loše</p> <p>Kakvi sve stereotipi postoje, na temelju čega neki ljudi diskriminiraju druge ljude, sada smo komentirali?</p> <p>Sada ćemo pogledati jednu reklamu.</p> <p>-pušta video na YouTubeu https://www.youtube.com/watch?v=TPctxoPrLNU Što mislite koja je poruka ove Benettonove reklame? Tako je, što ste još primijetili u ovom videu, poklapa li se pokret s pozadinskom glazbom? Pravilna izmjena elemenata naziva se ritam. Dakle, ovdje ritam čini pokret tijela usklađen s glazbom. Kakav je ritam u ovoj reklami? Kakav još može biti, sigurno ste se s ritmom već susreli i na glazbenom i na hrvatskom? Jeste li primijetili kako trajanje kadrova također prati ritam? Dakle i vrijeme čini ritam.</p>	<p>-promišljaju o odgovoru -diskutiraju</p> <p>-odgovaraju na pitanja <i>Na temelju spola, rase, vjere itd.</i></p> <p><i>-gledaju video</i></p> <p><i>Da smo svi jednaki, neovisno o rasi, svi nosimo neke boje.</i> <i>Da!</i></p> <p><i>Brz. Spor, umjeren, ujednačen...</i></p>	<p>- frontalni rad</p> <p>-individualni rad</p>	<p>- razgovor</p> <p>- istraživanje</p> <p>- usmeno izlaganje</p>	<p>- powerpoint prezentacija</p> <p>- dodatne fotografije</p>
--	--	--	---	---	---

<p>2.2. Analiza likovno-umjetničkog djela i fotografija</p>	<p>-prikazuje isječke iz filma Zelena knjiga: Vodič za život <i>Prepoznaje li netko od vas ovaj film, je li ga netko gledao? O čemu se radi? Tko su glavni likovi, gdje se i kada odvija radnja?</i></p> <p><i>Što mislite može li svjetlo činiti ritam? I ako može kako? Što mislite koja je još uloga svjetla u filmu? Tako je.</i></p> <p>- prikazuje isječke iz filma Shrek</p> <p>Prepoznaje li netko ovog lika? Zasigurno vas je većina i gledala ovaj film. O čemu se radi u filmu, prepoznajete li u njemu neki od pojmova koji smo imali u igri na početku?</p> <p>-objašnjava ključne pojmove</p> <p><i>Kako gledamo Shreka iz ove perspektive? Tako je, to se u filmu zove donji kut snimanja - kada je kamera postavljena ispod objekta ili osobe koju snimamo. Kakav vam dojam odaje prikazani lik? Tako je, to se nerijetko koristi kada se nekoga želi prikazati većim i važnijim.</i></p> <p><i>-prikazuje idući isječak.</i></p> <p><i>Kako onda nazivamo kut snimanja kada je kamera postavljena iznad lika?</i></p> <p><i>Tako je! No najčešće imamo prilike vidjeti snimanje u razini objekta.</i></p> <p><i>Znate li još neki film ili priču koja se bavi tematikom predrasuda ili stereotima?</i></p>	<p><i>Da, Zelena knjiga: Vodič za život. Radnja je smještena u Americi 60ih godina prošlog stoljeća kada crnci nisu imali prava. Glavni su likovi crnac pijanist i njegov vozač koji je bijelac i na početku filma ima jako izražene diskriminirajuće stavove prema drugim rasama, no kroz film shvaća da je upravo taj pijanist crne rase veći čovjek od svih bijelaca koje pozna.</i></p> <p><i>Može, tako što se izmjenjuje. Da dočara atmosferu, sve nasilne scene su bile mračne, svjetlo može ukazati kakve su misli i osjećaji likova.</i></p> <p>-odgovara na pitanje</p> <p><i>Da! To je Shrek. Njega su etiketirali da je ogar i odvratan i nitko ga zbog toga ne voli, a ustvari je jako dobra i plemenita osoba.</i></p> <p>Odozdo.</p> <p>Kao da je nadmoćniji i veći.</p> <p>gornji kut snimanja.</p>	<p>- frontalni rad</p> <p>-individualni rad</p>	<p>- rad s vizualnim izvorima</p> <p>- razgovor</p> <p>- usmeno izlaganje</p> <p>-istraživačka igra</p>	<p>- reprodukcija likovno-umjetničkog djela</p> <p>- powerpoint prezentacija</p>
--	--	---	---	---	--

<p>2.3. Najava zadatka (povezivanje nastavnog sadržaja s odgojnom tematikom šireg problema iz uvodnog dijela sata)</p>	<p>-uvodi u likovni zadatak</p> <p>Sada će svatko od vas dobiti početak jedne jako teške priče i morati napisati scenarij kako misli da je priča tekla dalje. Ovisno o tome kojoj ste grupi pripadali, odaberite priču pod tim rednim brojem, u novi dokument kopirajte priču koju ste dobili te u par rečenica napišite kako mislite da se priča razvijala.</p> <p>Može li netko pročitati svoj nastavak priče?</p> <p>-zadaje i objašnjava zadatak</p> <p><i>A sada da vas pitam, jeste li ikada koristili Instagram ili Tik Tok? Sigurna sam da znate što su Reels? Vaš je zadatak danas snimiti video sebe u toj formi! Trebate vizualizirati priče koje ste nastavili pisati na način da prikazete početak priče (emocionalna stanja osobe, unutarnje monologe i konflikte) te kako biste pomogli toj osobi? Kako biste reagirali da pokušate osobi pomoći da se izvuče iz tog stanja ili joj pružili podršku?</i></p> <p><i>Možete snimati u formi razgovora s tom osobom, možete samo pokretima dočarati bez zvuka, možete ako želite dodati muziku i uskladiti je s pokretima u filmu koji ćete snimati. Važno je da primjenjujete različite kutove snimanja koje smo danas naučili, koji su to? Možete se igrati s ritmom: svjetlom i sjenom, vidjeli smo kako i jedno i drugo simbolizira nešto, možete eksperimentirati s vremenom u filmu, ali važno je da primijenite što više znanja koje ste danas stekli.</i></p>	<p>-zamišljaju kako će izvesti zadatak</p> <p>-promišljaju i pišu kratku priču</p> <p>-čitaju što su napisali</p> <p>(Da, svaki dan skrolamo to)</p> <p>Gornji i donji.</p>	<p>- frontalni rad</p> <p>- individualni rad</p>	<p>- razgovor</p> <p>- usmeno izlaganje</p> <p>- razgovor</p>	<p>- powerpoint prezentacija</p>
---	---	--	--	---	----------------------------------

<p><u>3. PONAVLJANJE</u></p> <p>2 min</p>	<p>- potiče sve učenike da se uključe i pripreme za rad te proziva nekog da ponovi zadatak <i>Neka mi netko ponovi zadatak.</i></p>	<p>-ponavlja likovni zadatak</p>	<p>- individualni rad - frontalni rad</p>	<p>- razgovor</p>	
<p><u>4. REALIZACIJA IDEJE, PRAKTIČNI RAD UČENIKA</u></p> <p>32 min.</p>	<p>-čeka učenike dok izvršavaju zadatke, gleda shvaćaju li svi zadatak i treba li nekome ponoviti</p> <p>-razgovara s učenicima pojedinačno</p>	<p>- izvode likovni zadatak</p>	<p>- Individualni rad</p>	<p>- demonstracija - razgovor - praktičan rad - kombiniranje - građenje</p>	
<p><u>5. (npr.)ANALIZA I VREDNOVANJE OSTVARENIH LIKOVNIH RADOVA</u></p> <p>5 min</p> <p>5.1. Priprema</p>	<p>- najavljuje analizu i vrednovanje radova <i>Sada ćemo pregledati sve vaše radove.</i></p>	<p>-organiziraju prostor gdje će izložiti svoje radove</p>	<p>- frontalni rad - Individualni rad</p>	<p>- razgovor</p>	

5.2. Ponavljanje	<p>- potiče učenike na ponavljanje <i>Koje su posljedice stereotipa, predrasuda, diskriminacije i etiketiranja u školi ili razredu?</i></p>	<p>- prisjećaju se</p> <p>- ponavljaju danas naučeno gradivo</p>	<p>- frontalni rad - individualni rad</p>	<p>- razgovor</p>	
5.1. Analiza i vrednovanje npr. likovnih radova	<p>- ispituje učenike prepoznaju li što je na radovima ostalih učenika</p> <p>- pomaže učenicima u prezentaciji njihovih radova <i>Možete li nam prepričati što ste prikazali? Kako ste to prikazali? Koje ste poruke poslali? Zašto su važni tolerancija i ravnopravnost? Koje su posljedice stereotipa, predrasuda, diskriminacije i etiketiranja u školi ili razredu?</i></p> <p><i>Pri prezentiranju otkriva o kojoj se osobi radi u stvarom životu.</i> <i>Je li Vam se svidjelo danas, što vam je bilo najzanimljivije?</i></p>	<p>- govore što misle da je prikazano</p> <p>- prezentiraju svoje radove</p> <p><i>Prikazivali smo situacije kada smo se susreli s predrasudama i stereotipima</i></p>	<p>- individualni rad - frontalni rad</p>	<p>- analitičko promatranje - razgovor - vrednovanje</p>	

IV. PLAN PLOČE

POKRENUTA SLIKA - FILM

Gornji kut snimanja

Donji kut snimanja

Ritam

Pokret

Svjetlo

vrijeme

predrasude, stereotipi, etiketiranje, diskriminacija

8.5 Priprema 3. korak

Ime i prezime studenta: Adela Mesić

Škola: Osnovna škola „Ljubo Babić“

Razredni odjel: 7.

Školska godina: 2020./2021.

Dan izvedbe: 18.5.2021.

Priprema za nastavni sat:

Sat evaluacije

Iz nastavne cjeline/teme: Prožimanje umjetnosti

Tip sata: analiza obrađenog nastavnog sadržaj

I.CILJ I ISHODI UČENJA U NASTAVNOJ JEDINICI

(znanja, vještine, stavovi)

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata: Učenike potaknuti na aktivno sudjelovanje, suradnju, kritičko promišljanje o problemu stereotipa i predrasuda raširenih u društvu te evaluirati radove svojih vršnjaka.

ISHODI UČENJA (postignuća učenika/kompetencije/znanje, vještine vrijednosti i stavovi)

Učenik će biti sposoban:

Analizirati likovna ostvarenja svojih vršnjaka s ciljem stvaranja likovnog jezika i kritičkog mišljenja o

II.DIDAKTIČKO-METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Etape nastavnog sata :	1.Šire istraživanje min. 2. Fokusrano istraživanje min. 3. Ponavljanje min. 4. Realizacija ideje, npr. praktični rad učenika/ individualno i poticaj/učitelj min. 5. Analiza i vrednovanje ostvarenih likovnih radova min.
Likovno područje:	plošno oblikovanje
Nastavna tema:	Prožimanje umjetnosti
Ključni pojmovi:	kontrasti boja (komplementarni, toplo-hladno, svjetlo-tamno), kadar, (foto)strip,
Likovni elementi:	boja, prostor
Elementi gradnje likovne sintakse:	ritam, kontrast
Likovno-umjetnička djela vezana uz nastavnu jedinicu:	Shrek serija filmova
Oblici rada:	sociološki oblik rada: rad u grupi psihološki oblik rada: po zamišljanju
Metode rada:	verbalne: dijaloška metoda, metoda analize i sinteze, metoda kreativne igre vizualne: praktični rad
Mediji (nastavna sredstva i pomagala):	PC računalo, PowerPoint prezentacija
Korelacija:	

Literatura:	a) Za učenika (<i>udžbenici, priručnici i drugi izvori znanja</i>): 1. Likovna avantura 7 (2020.), Alfa Udžbenik iz likovne kulture za sedmi razred osnovne škole
	b) Za nastavnika (<i>stručno-znanstvena, metodička, pedagoška, psihološka</i>): 1. KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA LIKOVNA KULTURA ZA OSNOVNE ŠKOLE I LIKOVNA UMJETNOST ZA GIMNAZIJE

<p><u>2. ANALIZA I VREDNOVANJE OSTVARENIH LIKOVNIH RADOVA</u> <u>40 min</u></p>	<p>-uvodi u idući dio sata namijenjen vršnjačkom vrednovanju</p> <p><i>Proteklih smo se sati bavili predrasudama i stereotipima. Jeste li znali da postoje i pozitivne predrasude? To je kada je netko dobar u nečemu, na primjer matematici ili nekom sportu, uvijek se podrazumijeva da će biti bolji od ostalih u tome, čak i u situacijama kada „zakaže“. Ili kada nekog volite i simpatizirate i mislite kako je sve što ta osoba napravi dobro. Zamolit ću vas da u idućem zadatku budete posve realni i objektivni te dajete bodova koliko osoba zaista prema vašem mišljenju zaslužuje.</i></p> <p>- dijeli evaluacijske listiće</p> <p>-objašnjava koncept evaluiranja</p> <p><i>Nakon što smo se kroz igru prisjetili što smo radili na prethodnim satima, svatko će od vas samostalno pred razredom prikazati svoj rad te ispričati što je prikazivao i reći ime svog rada te kroz razgovor s razredom ustanoviti kako su ukomponirani ključni pojmovi. Pred ostalima su evaluacijski listići. Sada ćete vi davati bodove jedni drugima. Nakon rednog broja upišite ime i prezime osobe koja prezentira svoj rad te zaokružite bodove od jedan do pet u idućim kategorijama: realizaciji i originalnosti ideje, poslanoj poruci te ukomponiranosti ključnih pojmova.</i></p>	<p>-prate s pozornošću</p> <p>- razmišljaju i analiziraju radove</p> <p>-razgovaraju o radovima</p> <p>- bođu radove</p>	<p>- frontalni rad</p> <p>-individualni rad</p>	<p>- razgovor</p> <p>- istraživanje</p> <p>- usmeno izlaganje</p>	<p>- powerpoint prezentacija</p> <p>- video snimke učenika</p>
---	---	--	---	---	--

<p>2.2. Analiza likovno-umjetničkog djela i fotografija</p> <p>8 min</p>	<p>-Čija vam je ideja bila najoriginalnija i najbolje izražena? Tko je prema vašem mišljenju najpotpunije uključio ključne pojmove? Čija vam je poruka bila najdojmljivija?</p> <p>Sjećate se nekih primjera s prošlog sata kada smo pričali o filmovima čije poruke pozivaju na ravnopravnost i toleranciju te rušenje stereotipa i predrasuda?</p> <p>Tako je, može li netko ukratko ponoviti o čemu se radi u tim filmovima?</p> <p>Sada ćemo pogledati par isječaka, a vaš je zadatak u njima prepoznati ključne pojmove koje ste naučili!</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=a3b17kbVBwM primjer ritam, pokret, vrijeme</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=xICnQXpdci4&t=178s primjer svjetlo, gomji i donji kut snimanja</p>	<p>-promišljaju i odgovaraju na pitanja</p> <p>Sjećamo, Zelena knjiga i Shrek!</p> <p>-odgovara na pitanje, prepričava ideju filma</p>	<p>- frontalni rad</p> <p>-individualni rad</p> <p>-rad u skupini</p>	<p>- rad s vizualnim izvorima</p> <p>- razgovor</p> <p>- usmeno izlaganje</p> <p>-istraživačka igra</p>	<p>- reprodukcija likovno-umjetničkog djela</p> <p>- powerpoint prezentacija</p>
<p>2.3. Najava zadatka (povezivanje nastavnog sadržaja s odgojnom tematikom šireg problema iz uvodnog dijela sata)</p> <p>2 min</p>	<p>-započinje razgovor o poruci filma s učenicima Koku poruku možemo izvući iz filma o Shreku? Kako su ga ostali tretirali i na temelju čega, a kakav je ustvari? Koja je onda poanta priče?</p> <p>Tako je, vaš će zadatak sada biti osmisliti poruku koju biste poslali drugima, a koja poziva na toleranciju i ravnopravnost. Poruku možete napisati riječima na ploču, možete nacrtati neki znak koji bi stajao kao podsjetnik da smo svi jednaki, znak koji zabranjuje diskriminaciju na bilo kakvoj osnovi, možete nacrtati neki prizor koji biste voljeli češće vidjeti – važno je da drugima poručite koliko je važno uvažavati mišljenje svake osobe i ne osuđivati.</p>	<p>Svi su ga osudili na temelju izgleda, a pokazao se kao jako plemenit i dobar. Ne smijemo nekoga osuditi na temelju izgleda ili nečeg što smo o njemu čuli!</p>			

3. PONAVLJANJE 2 min	Tko će mi ponoviti zadatak?	-ponavlja zadatak	- individualni rad - frontalni rad	- razgovor	
4. REALIZACIJA IDEJE, PRAKTIČNI RAD UČENIKA 15 min.	-razgovara s učenicima dok ispisuju ili crtaju svoje poruke	- izvode zadatak	-rad u skupini - Individualni rad	- demonstracija - razgovor - praktičan rad - kombiniranje - građenje	
5. ZAKLJUČIVANJE SATA 13 min	<i>Je li vam se sviđjelo što ste radili proteklih sati? Što vam je bilo najzanimljivije? Jeste li promijenili mišljenje o nekim stvarima?</i> -dijeli ankete koje će učenici ponovno anonimno ispuniti		- frontalni rad - Individualni rad	- razgovor	